

INFORME SOBRE EL DRET AL LLEURE EDUCATIU I A LES SORTIDES I COLÒNIES ESCOLARS JUNY 2014

SÍNDIC

EL DEFENSOR
DE LES
PERSONES

INFORME SOBRE EL DRET AL LLEURE EDUCATIU I A LES SORTIDES I COLÒNIES ESCOLARS

SÍNDIC

EL DEFENSOR
DE LES
PERSONES

Síndic de Greuges de Catalunya

1a edició: Maig de 2014

Informe sobre el dret dels infants al lleure educatiu.

Maquetació: Síndic de Greuges

Imprès sobre paper ecològic

Disseny original: America Sanchez

Foto portada: ©

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ	5
2. ALGUNES DADES RELLEVANTS SOBRE LA PARTICIPACIÓ DELS INFANTS EN EL LLEURE EDUCATIU	7
3. PRINCIPALS DÈFICITS EN L'ÀMBIT DEL LLEURE EDUCATIU A CATALUNYA	29
3.1. Les mancances en el desplegament normatiu del dret dels infants al lleure educatiu	29
3.2. Les desigualtats econòmiques i els dèficits en el desplegament de polítiques d'accessibilitat econòmica a les activitats	30
3.3. Les desigualtats territorials en la disponibilitat de l'oferta i la diferenciació del lleure en funció de l'origen social	31
3.4. Les desigualtats en el (re)coneixement del lleure educatiu per part dels infants i les seves famílies i els dèficits de participació en la programació de l'oferta	32
3.5. Les desigualtats d'accés relacionades amb l'edat i el gènere	33
3.6. Les mancances en el caràcter inclusiu, coeducatiu i intercultural de les activitats de lleure educatiu	34
3.7. L'accessibilitat dels equipaments i dels espais públics per al desenvolupament d'activitats de lleure educatiu	35
3.8. Els dèficits de reconeixement del caràcter educatiu de les activitats i els dèficits d'integració dels agents de lleure educatiu en el treball en xarxa	36
3.9. Els dèficits de reconeixement social de l'educador de lleure educatiu	37
3.10. La manca de criteris d'equitat en l'admissió dels infants a les activitats de lleure educatiu sufragades amb fons públics	37
4. PRINCIPALS ACTUACIONS DEL SÍNDIC EN L'ÀMBIT DEL LLEURE EDUCATIU	39
5. CONCLUSIONS	43
6. PROPOSTES I RECOMANACIONS DEL SÍNDIC	45
6.1. Desenvolupament del dret dels infants al lleure educatiu en condicions d'igualtat	45
6.2. Ajuts econòmics per als infants socialment desfavorits	47
6.3. Plans locals de dinamització del lleure educatiu	47
6.4. Reconeixement i promoció dels agents de lleure educatiu	48

1. INTRODUCCIÓ

La Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant estableix el dret dels infants al lleure i a participar en les activitats culturals, artístiques, recreatives i d'esplai existents, i el deure de les administracions de fer-ho possible (art. 31). D'acord amb el caràcter educatiu del temps de lleure, aquest dret al lleure s'ha associat cada cop més amb el dret a l'educació en igualtat d'oportunitats. Les activitats de lleure educatiu ofereixen als infants importants oportunitats de desenvolupament personal i social, i és per aquest motiu que cal reconèixer aquest dret i fomentar-ne l'accés en condicions d'igualtat.

Val a dir que en els darrers temps l'àmbit del lleure educatiu ha anat adquirint més importància en la infància i, consegüentment, també entre els poders públics. En relació amb temps passats, actualment hi ha més infants que participen en activitats de lleure educatiu, més agents socials que desenvolupen oferta i més administracions que juguen un paper en el desplegament de polítiques públiques orientades a optimitzar aquest àmbit socioeducatiu, encara que la inversió pública en aquest àmbit hagi experimentat un retrocés en els darrers tres anys a causa de les actuals dificultats pressupostàries de les administracions.

Tot i aquesta importància creixent, cal recordar que el lleure és un dels àmbits educatius més fortament afectats per les desigualtats socials en l'accés, i encara amb mancances importants en la protecció jurídica i en el desplegament de polítiques públiques per garantir l'exercici efectiu d'aquest dret per part dels infants. Precisament, arran de l'actual context de crisi econòmica, el Síndic de Greuges ha vist com s'incrementava el nombre d'actuacions relacionades amb les dificultats que tenen els infants socialment desfavorits a l'hora d'accedir en igualtat d'oportunitats a les activitats de lleure educatiu, tant en l'entorn escolar com fora d'aquest. Els infants amb discapacitat també conformen un col·lectiu especialment vulnerable.

Davant d'aquest escenari, per contribuir a millorar aquesta situació, el Síndic de Greuges ha decidit elaborar aquest informe amb diverses recomanacions adreçades al

Parlament de Catalunya i a les diverses administracions afectades (especialment, Departament d'Ensenyament, Departament de Benestar Social i Família i administracions locals).

Aquestes recomanacions han sorgit fruit del treball conjunt desenvolupat per una comissió creada a iniciativa del Síndic de Greuges i integrada per diverses entitats representatives del sector: Acció Escolta de Catalunya, Agrupació Esportiva d'Associacions d'Esport Escolar de Catalunya, Càritas, Comitè Català de Representants de Persones amb Discapacitat (COCARMI), Consell Nacional de la Joventut de Catalunya, Creu Roja, Diomira, Escoltes Catalans, Esplais Catalans (Esplac), Federació d'Associacions de Mares i Pares d'Alumnes de Catalunya (FAPAC), Federació Catalana de Paràlisi Cerebral (FEPCCAT), Federació d'Entitats d'Atenció i d'Educació a la Infància i l'Adolescència (FEDAIA), Fundació Catalana de l'Esplai (FUNDESPLAI), Fundació Pere Tarrés, Minyons Escoltes i Guies de Catalunya, Moviment Laic i Progressista (MLP), Plataforma d'Infància de Catalunya (PINCAT), Taula per a la Infància i l'Adolescència a Catalunya (TIAC) i Unió de Federacions Esportives de Catalunya (UFEC).

Aquestes entitats organitzen i gestionen de manera directa o indirecta una part molt significativa de les activitats de lleure educatiu que es desenvolupen al nostre país. Des del reconeixement de l'enorme heterogeneïtat interna existent en aquest àmbit, tant pel tipus d'activitat com per qui la promou, aquest informe fa referència a les activitats complementàries organitzades pels centres escolars públics i privats, les activitats esportives, instructives i artístiques extraescolars organitzades per AMPA o centres escolars, les activitats esportives i culturals organitzades per entitats, les escoles de música i art, les escoles d'idiomes, els casals infantils i de joves, els centres oberts, els casals de vacances o les activitats d'educació en el lleure desenvolupades des de diversos models organitzatius i enfocaments institucionals.

L'associacionisme educatiu, que es desenvolupa en el moviment escolta i guia i en el moviment d'esplais de base voluntària, conviu amb l'existència de serveis de lleure promoguts per entitats, empreses o administracions públiques, i tot plegat

forma un teixit que té com a protagonistes els infants i els adolescents i la seva educació en el temps de lleure. Quan es parla de *lleure educatiu*, doncs, no s'està fent referència exclusivament a l'educació en el lleure, sinó al conjunt d'activitats organitzades i adreçades a infants amb finalitats lúdiques i educatives.

Precisament, el lleure educatiu és un dels eixos de treball prioritaris del Pacte per a la infància a Catalunya, signat el 19 de juliol de

2013 per setanta agents institucionals, polítics, econòmics i socials, i que s'orienta a impulsar polítiques integrals d'infància. Entre altres aspectes, aquest pacte es proposa promoure la participació dels infants i adolescents en l'àmbit del lleure educatiu i assegurar aquesta participació en condicions d'igualtat com a part del dret a l'educació, amb coresponsabilitat dels diferents agents envers el procés educatiu d'aquests infants i adolescents.

2. ALGUNES DADES RELLEVANTS SOBRE LA PARTICIPACIÓ DELS INFANTS EN EL LLEURE EDUCATIU

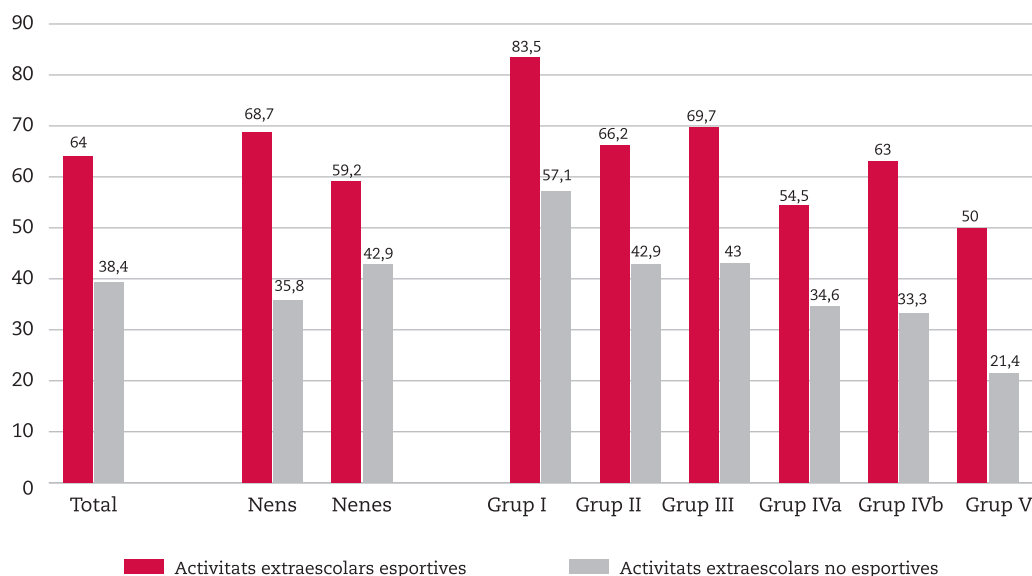
L'anàlisi de la participació dels infants en el lleure educatiu presenta un obstacle fonamental relacionat amb l'escassa disponibilitat de dades estadístiques referides als infants, per dimensionar i valorar el grau de desenvolupament d'aquest àmbit. L'heterogeneïtat interna del lleure educatiu i el seu caràcter no formal, amb una forta presència de la iniciativa social i la manca de sistemes integrats d'informació de les administracions públiques que hi intervenen, són alguns dels factors que expliquen aquesta escassetat de dades.

Amb tot, les dades disponibles, per escasses que siguin, sí que permeten donar compte de la forta penetració que té aquest àmbit educatiu entre els infants, i també de l'existència de desigualtats socials que hi incideixen i que condicionen l'accés dels

infants a les oportunitats educatives que ofereix.

D'entrada, l'Enquesta de salut de Catalunya, que és un instrument oficial de recollida d'informació sobre l'estat de salut, els estils de vida i la utilització de serveis sanitaris de la població catalana (també de la població infantil) promogut pel Departament de Salut i previst en el Pla estadístic de Catalunya vigent, aporta, encara que sigui col·lateralment, una aproximació a la participació dels infants a les activitats extraescolars. En concret, tal com mostra el gràfic 1, segons dades de l'Enquesta de salut de Catalunya 2012, el 64% dels infants de tres a catorze anys fa algun tipus d'activitat extraescolar esportiva i el 39%, activitats extraescolars no esportives (música, dansa, idiomes, etc.). És a dir, quasi 600.000 infants d'aquestes edats participen en les activitats extraescolars esportives i més de 350.000 infants, en les activitats extraescolars no esportives.

Gràfic 1. Percentatge de població menor de quinze anys que ha participat en la darrera setmana de referència en activitats de lleure a Catalunya (2012)

Font: elaboració a partir de l'Enquesta de salut de Catalunya (2012).

Nota: els grups de classe social s'han extret de l'Enquesta de salut de Catalunya (2012) i corresponen als nivells d'ocupació següents:

Grup I: directius de l'Administració pública i empreses de deu assalariats o més i professions associades a titulacions de segon i tercer cicle universitari.

Grup II: directius d'empreses de menys de deu assalariats, professions associades a titulacions de primer cicle universitari, tècnics i professionals de suport, artistes i esportistes.

Grup III: personal administratiu i professionals de suport a la gestió administrativa i financera, treballadors de serveis personals i seguretat, treballadors per compte propi i supervisors de treballadors manuals.

Grup IVa: treballadors manuals qualificats.

Grup IVb: treballadors manuals semiqualicats.

Grup V: treballadors manuals no qualificats.

A l'hora de valorar els nivells de participació, però, convé posar de manifest que aproximadament un de cada tres infants no fa cap activitat extraescolar esportiva i que dos de cada tres no fan cap activitat extraescolar no esportiva. Aquesta manca de participació, si bé pot ser deguda a una opció familiar o del mateix infant sobre l'ús del temps de lleure, també està condicionada per altres factors de desigualtat.

L'estudi *Infants, família, escola i entorn: claus per a un temps educatiu compartit*, promogut per la Fundació Jaume Bofill i l'Ajuntament de Barcelona i elaborat a partir d'una enquesta a famílies de 4.803 infants de tres districtes de la ciutat de Barcelona, concloïa que els nivells de participació dels infants de tres a quinze anys en el conjunt de l'oferta és del 74,6%, de manera que aproximadament un de cada quatre infants no participava en cap tipus d'activitat de lleure educatiu. Per entendre la privació en l'accés, aquesta recerca remet a condicionants relacionats amb les característiques del territori,¹ les dels centres escolars,² les de l'oferta,³ les de les famílies⁴ i les dels infants.⁵

Les mateixes dades de l'Enquesta de salut de Catalunya, reproduïdes en el gràfic 1, constaten que el gènere i, especialment, el capital econòmic i cultural de la família d'origen són importants factors de desigualtat en l'accés. Així, per exemple, per classe social, les desigualtats en la participació a les activitats extraescolars esportives entre els grups ocupacionals més ben posicionats i els menys ben posicionats són de més de 30 punts percentuals, com també passa amb les activitats extraescolars no esportives (artístiques, acadèmiques, etc.), sempre en benefici dels primers. Específicament, el 83,5% dels fills de directius (grup I) participa en

activitats esportives, mentre que en el cas dels fills de treballadors no qualificats (grup V) la proporció és d'un 50%; igualment, el 57,1% dels fills de directius (grup I) participa en activitats extraescolars culturals i acadèmiques, mentre que només ho fa el 21,4% dels fills dels treballadors no qualificats (grup V).

Aquestes desigualtats s'expliquen fonamentalment per raons de caràcter cultural, relacionades amb diferències en la valoració de l'ús del temps de lleure per part de les famílies en funció del seu capital educatiu, i també per raons de caràcter econòmic relacionades amb els costos d'accés.

De fet, si bé no és possible desagregar la informació per edats, l'Enquesta de pressupostos familiars de l'any 2012 constata que aquell any les llars catalanes destinaven, de mitjana, un 5,9% de les seves despeses a activitats de lleure i cultura en general, al voltant de 1.782 euros per llar i 706 euros per persona, i un 1,4% de les seves despeses més específicament a serveis esportius, recreatius i culturals, 417 euros per llar i 165 euros per persona (vegeu la taula 1).

Cal destacar que l'any 2011 un 21,9% de llars amb dos adults amb un fill dependent o més arribaven a finals de mes amb dificultat, que un 24,3% d'aquestes llars presentaven ingressos inferiors al llindar de risc de pobresa (al voltant de 17.000 euros) i que aquest llindar equival al 10% aproximadament de la despesa mitjana per llar en lleure i cultura i el 2,5%, a la despesa mitjana en serveis esportius, recreatius i culturals. Així, s'observa que els costos d'accés poden suposar un obstacle per a les llars amb dificultats econòmiques i que, al seu torn, aquestes llars en risc de pobresa poden tenir dificultats per assumir aquests nivells de despesa mitjans.

¹ Com a condicionants de territori, l'estudi destaca la composició socioeconòmica de les famílies, el desenvolupament de la xarxa pública d'equipaments promotores d'oferta d'educació no formal, la vertebració social, el lideratge i la identitat de territori, la diversificació dels agents d'educació no formal, l'existència de xarxes formals i la coordinació entre agents, la connectivitat de les AMPA, el coneixement mutu entre agents, la freqüència de relacions projectives entre els agents d'educació no formal, els itineraris entre agents d'educació formal i no formal i el nivell d'obertura de les activitats extraescolars a infants del territori, l'accessibilitat als equipaments públics i l'aprofitament de determinats equipaments escolars.

² Com a condicionants de centre, destaca el perfil socioeconòmic de l'alumnat i la capacitat de fidelització de l'oferta amb el pas de l'edat, la ubicació geogràfica del centre i la seva permeabilitat amb el territori, la grandària del centre i la qualitat de les seves infraestructures, la implicació del centre i de l'AMPA en l'organització de l'oferta i l'adhesió de les famílies a l'escola.

³ Com a condicionants d'oferta, destaca la varietat en la tipologia de l'oferta, la diferenciació de l'oferta segons el gènere, l'accessibilitat i sostenibilitat econòmica de l'oferta, el dèficit estructural d'oferta adreçada a adolescents entre dotze i quinze anys, les polítiques de difusió de l'oferta, la distribució temporal de l'oferta i oportunitats d'accés, la proximitat de l'oferta i els problemes relacionats amb la gestió dels educadors de l'oferta d'educació no formal.

⁴ Com a condicionants familiars, destaca el capital econòmic de la família, el capital cultural dels progenitors, les dinàmiques participatives dels progenitors i l'adhesió a l'escola, les necessitats de conciliació de la vida laboral i familiar, el coneixement de l'oferta, la concepció de l'educació no formal i la concepció de l'educació.

⁵ Com a condicionants de l'infant, destaca el gènere, l'edat i l'origen immigrant.

Taula 1. Evolució de la despesa en lleure de les llars i renda mitjana a Catalunya (2006-2012)

Despesa	2006	2008	2010	2012
Lleure, espectacles i cultura (% sobre el total)	6,8	7,2	6,9	5,9
Serveis esportius, recreatius i culturals (% sobre el total)	1,5	1,6	1,5	1,4
Lleure, espectacles i cultura per llar (en euros)	2.282	2.494	2.195	1.782
Serveis esportius, recreatius i culturals per llar (en euros)	498	525	482	417
Lleure, espectacles i cultura per persona (en euros)	852	950	837	706
Serveis esportius, recreatius i culturals per persona (en euros)	186	200	184	165
Renda mitjana neta anual	2006	2008	2010	2012
Per llar (en euros)	26.461	28.450	27.834	26.418
Per persona (en euros)	9.731	10.755	10.605	10.101
Per llar amb un adult amb un fill dependent o més (en euros)	17.216	17.690	20.067	18.642
Per persona en llar amb un adult amb un fill dependent o més (en euros)	6.915	6.948	7.856	8.459
Per llar amb dos adults amb un fill dependent o més (en euros)	30.629	32.407	33.231	30.920
Per persona en llar amb dos adults amb un fill dependent o més (en euros)	8.482	8.996	9.158	8.476
Risc de pobresa	2006	2008	2010	2012
Risc de pobresa de persones en llars de dos adults amb dos fills dependents	23,3	15,8	17,8	22,5
Risc de pobresa de persones en llars de dos adults amb un fill dependent o més	21,0	16,4	21,3	24,3
Risc de pobresa de persones en llars d'un adult amb dos fills dependents	41,6	48,0	46,6	-
Llindar de risc de pobresa (llar de dos adults i dos infants)	17.380,4	18.370,8	18.309,1	17.169,8
Llindar de risc de pobresa (llar d'un adult i dos infants)	13.242,2	13.996,8	13.949,8	13.081,8

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, a partir de dades de l'Enquesta de pressupostos familiars, base 2006, de l'INE.

Precisament, la incidència dels factors econòmics es deixa notar quan s'observa la davallada de la despesa en lleure de les llars, tant en valors relatius (en percentatge sobre el conjunt de la despesa) com en valors absoluts (en euros de despesa), al llarg del període que comprèn la crisi econòmica vigent (vegeu el gràfic 2). En concret, des de l'inici de la crisi (any 2008), la despesa en lleure i cultura per llar s'ha reduït al voltant del 28,5% i la despesa

en serveis esportius, recreatius i culturals per llar, al voltant del 20,6%. Si bé aquesta despesa en lleure correspon al conjunt de la població i no específicament a la població infantil, i tot i que la gestió econòmica familiar acostuma a privar abans els adults que els infants de participar en el lleure, aquestes dades posen de manifest que la crisi econòmica està tenint un impacte significatiu sobre la inversió de les famílies en aquest àmbit.

Gràfic 2. Evolució de la despesa en lleure de les llars a Catalunya (2006-2012)

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, a partir de dades de l'Enquesta de pressupostos familiars, base 2006, de l'INE.

Per comprendre les dificultats de participació associades al risc de pobresa, és interessant recuperar algunes dades contingudes en el primer i el quart estudi de l'Observatori de Vulnerabilitat de la Creu Roja (un sobre l'impacte de la crisi en la infància i les famílies i l'altre sobre l'impacte de la crisi en la infància i l'entorn escolar, dels anys 2011 i 2012, respectivament), elaborats a partir dels seus usuaris, que conformen un grup social especialment desfavorit. Segons aquests estudis, un 63% d'infants usuaris de la Creu Roja no fa cap activitat de lleure, un 27% no fa cap activitat extraescolar, un 38% no es pot permetre casals d'estiu o similars, un 65% no es pot permetre regularment activitats d'oci, un 50% no paga la quota de l'AMPA, un 52% no paga activitats complementàries en horari lectiu (excursions, etc.) i un 79% no té cap despesa en activitats extraescolars, de manera que la seva participació depèn fonamentalment de l'oferta de caràcter gratuït. En aquesta mateixa línia, un 77,7% dels enquestats manifesten que no han pogut cobrir totes les necessitats d'escolarització dels seus fills. Així mateix, un 50,4% destaca com a necessitat no coberta les activitats complementàries i un 43,3%, les activitats extraescolars. En definitiva, prop de la meitat de les famílies usuàries de la Creu Roja no pot costejar les activitats lúdiques, esportives o culturals, dins o fora de l'horari lectiu dels seus fills.

Aquestes desigualtats d'accés, que tenen un fort component estructural i no només conjuntural per raó de la crisi econòmica, també es constaten en l'estudi *Els esplais en xifres. La realitat d'Esplais Catalans* (2013), que analitza la participació dels infants a les activitats promogudes per aquest moviment d'educació en el lleure. Segons aquest estudi, només l'1,8% dels infants participants és nascut a l'estranger, mentre que aquest percentatge en el conjunt de la població entre cinc i dinou anys és del 15,9%.

En aquesta mateixa línia, aquestes desigualtats també es posen de manifest en l'estudi *Més que un gra de sorra. Les associacions de mares i pares d'alumnes (AMPA) a Catalunya* (2013), també promogut per la Fundació Bofill, que analitza la participació de les famílies a les AMPA, que és un dels principals agents promotors d'oferta de lleure educatiu. Aquest estudi, elaborat a partir d'una enquesta feta a una mostra de 1.508 equips directius i 1.228 AMPA del total de 2.976 centres públics i privats que imparteixen ensenyament obligatori a Catalunya, evidencia que les AMPA amb nivells més elevats d'associació de les famílies que, consegüentment, acostumen a tenir més capacitat per promoure serveis i activitats adreçats als infants del centre són les que presenten una composició social més afavorida, amb percentatges més baixos d'alumnat immigrant i amb percentatges més elevats d'alumnat amb progenitors amb estudis universitaris (vegeu la taula 2).

Taula 2. Mitjana de famílies associades a l'AMPA dels centres segons les característiques de les famílies (2013)

		%
TOTAL		80,7
Titularitat	Pública	80,6
	Privada	81,3
Famílies d'origen immigrat	Fins al 10%	85,9
	Entre l'11% i el 20%	80,8
	Entre el 21% i el 30%	71,3
	Més del 30%	71,1
Famílies amb estudis universitaris	Fins al 10%	74,0
	Entre l'11% i el 20%	81,1
	Entre el 21% i el 40%	82,5
	Més del 40%	85,2

Font: elaboració a partir de dades de l'estudi *Més que un gra de sorra*. Les associacions de mares i pares d'alumnes (AMPA) a Catalunya (2013), de la Fundació Jaume Bofill.

Si bé el lleure educatiu és un important àmbit de reproducció de les desigualtats socials, val a dir que, gràcies a la tasca de la iniciativa social, amb el suport de les administracions públiques, també és un àmbit fortament compromès amb l'equitat i amb la compensació d'aquestes desigualtats. La participació del voluntariat, l'establiment de mesures per garantir l'accessibilitat econòmica a l'oferta de les famílies amb més dificultats econòmiques (facilitats de pagament, no-cobrament de quotes en cas de dificultat, atorgament d'ajuts, etc.) o la promoció de projectes educatius vinculats al territori i compromesos amb el treball intercultural i amb els principis de la igualtat d'oportunitats i la cohesió social, són algunes de les característiques que des de fa anys han orientat l'actuació de bona part de les entitats d'educació en el lleure i que han contribuït a fer del lleure associatiu un àmbit més equitatiu.

Amb aquest mateix propòsit, entitats d'acció social i proveïdores de serveis de lleure, com ara la Creu Roja, la Fundació Catalana de l'Esplai (FUNDESPLAI) o la Fundació Pere Tarrés, per posar-ne alguns exemples, han desenvolupat actuacions específiques per garantir la participació dels infants socialment desfavorits en el lleure educatiu, com a àmbit estratègic d'intervenció, amb un impacte de les actuacions d'aquestes tres entitats en prop de 10.000 infants en situació de vulnerabilitat social l'any 2013. De fet, en

els darrers anys, aquest nombre d'infants socialment vulnerables atesos s'ha anat incrementant, a mesura que també s'hi destinaven més estratègies i recursos.

En els darrers anys, la mateixa Creu Roja ha reduït parcialment els projectes relacionats únicament amb el lleure durant l'any (esplais) i ha prioritzat donar cobertura als infants i joves en el marc dels projectes socioeducatius, que també es desenvolupen en l'àmbit del lleure però que atenen i ofereixen oportunitats educatives a molts infants que es troben en una situació social desfavorida. Durant l'any 2013, la Creu Roja ha atès 2.683 infants i joves en el programa "Oci i lleure" (esplais i casals d'estiu), 450 infants i joves en el programa "Ludoteques" i 2.598 infants en el programa "Atenció socioeducativa", programes en què ha augmentat la participació d'infants en els darrers dos anys (a excepció dels esplais).

La Fundació Catalana de l'Esplai (FUNDESPLAI), que ha integrat al voltant de 12.671 infants en els 63 centres d'esplai de la seva federació i 25.299 participants en les seves activitats d'estiu (8.481 infants), també ha desenvolupat estratègies per fomentar l'accés dels infants socialment desfavorits. En concret, segons dades de l'any 2013, els programes de la Fundació Catalana de l'Esplai (FUNDESPLAI) per a esplais han atès 1.369 infants en situació o risc d'exclusió i han atorgat per a activitats de

vacances un total de 3.137 beques, que presenten una clara tendència creixent en els darrers anys (vegeu la taula 3).⁶

En aquesta mateixa línia, la Fundació Pere Tarrés, que el curs 2012/2013 va atendre 18.742 infants en activitats de curs i 21.419 participants en activitats d'estiu, també at-

en l'actual context de crisi econòmica. Així, durant l'any 2013 el Govern va aprovar els convenis amb les principals entitats de lleure amb una aportació d'1,7 milions d'euros per a la concessió de beques per a places de colònies, casals i activitats de lleure per a infants i adolescents de famílies en situacions de risc social, va posar a disposició dels ens locals 827 places becades

Taula 3. Evolució de les polítiques de beques per a activitats d'esplai de la Fundació Catalana de l'Esplai (FUNDESPLAI) i de la Fundació Pere Tarrés (2008-2013)

Fundació Catalana de l'Esplai (FUNDESPLAI)	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Infants en situació o risc d'exclusió atesos en programes de l'FCE per a esplais	1.172	1.311	1.392	1.242	1.269	1.369
Beques atorgades per a activitats de vacances	421	950	1.080	1.029	1.476	3.137
Fundació Pere Tarrés (Moviment de Centres d'Esplai Cristians Catalans)	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013
Beques per a activitats de curs	-	-	-	-	159	776
Beques per a activitats d'estiu	-	219	907	983	1.673	2.322

Font: Fundació Catalana de l'Esplai (FUNDESPLAI) i Fundació Pere Tarrés.

Nota: les dades de beques de la Federació Catalana de l'Esplai (FUNDESPLAI) corresponen a ajuts atorgats, no al nombre d'infants becats (un infant pot tenir més d'una beca).

Les dades de beques de la Fundació Pere Tarrés fan referència a infants becats a títol individual, no pas als diferents ajuts que es poden atorgar a un mateix infant en funció de les setmanes o torns en què es pugui preveure l'activitat realitzada. Cal tenir present, a més, que la taula considera els ajuts que s'atorguen amb la sol·licitud prèvia de les famílies i a partir de les normes establertes en les bases reguladores de les diferents convocatòries de beques que promou la Fundació Pere Tarrés, però no preveu els ajuts que els mateixos centres d'esplai atorguen a iniciativa pròpia amb els seus recursos o per mitjà de campanyes pròpies, ni tampoc l'acció adreçada a la infància vulnerable que els vint-i-un centres oberts i diaris federats en la Fundació Pere Tarrés desenvolupen diàriament.

ga beques no només per a activitats de vacances, sinó també per a activitats de curs dels centres d'esplai, concretament a partir del curs 2011/2012. Durant el curs 2012/2013, i també amb una tendència creixent, aquesta entitat ha atorgat 776 beques a infants per a activitats de curs i 2.322 beques per a activitats d'estiu (vegeu la taula 3).⁷

Les mateixes administracions públiques han donat suport, en part, a actuacions orientades a reduir les desigualtats d'accés

en el marc del programa "L'estiu és teu" perquè els infants i adolescents en situació d'especial vulnerabilitat gaudissin d'activitats de lleure en la xarxa d'albergs de Catalunya i va prioritzar el finançament d'activitats de lleure a entitats en el marc del conveni entre la Generalitat de Catalunya i la Federació Catalana de Caixes d'Estalvis en matèria d'obra social. Aquests són exemples de mesures adoptades davant la necessitat de consolidar el lleure educatiu com a àmbit estratègic per combatre les desigualtats socials i els efectes de la pobresa infantil.

⁶ Cal recordar que la Fundació Catalana de l'Esplai va posar en marxa l'any 2009 la campanya "Un estiu per a tothom", tenint en compte el context socioeconòmic dels barris on és present i l'impacte de la crisi, amb l'objectiu d'afavorir la participació d'infants i de joves –especialment els que tenen greus dificultats socials– en activitats educatives de lleure durant l'estiu per prevenir o evitar situacions de marginació social, i que, en aquest recorregut, s'han atorgat més de 7.500 beques per a activitats de casals, campaments, colònies, etc.

⁷ La campanya "Ajuda'ls a créixer", orientada a sensibilitzar i recaptar fons de manera permanent per facilitar l'accés a activitats d'educació en el lleure a infants que es troben en situació de vulnerabilitat socioeconòmica i que a l'estiu es concreta amb l'eslògan "Cap infant sense colònies", fomenta que les activitats dels centres d'esplai i les activitats de colònies i vacances d'estiu esdevinguin un espai més inclusiu.

En aquest sentit, convé destacar que la inversió en centres oberts sembla que s'ha consolidat en 6,4 milions d'euros, després d'un període de creixement sostingut de places (vegeu la taula 4). Cal destacar que els centres oberts, a banda de tenir un component

entre els anys 2008 i 2013, i ha passat de 7.480.832 d'euros el 2008 a 5.765.320 d'euros el 2013, tal com mostra la taula 5. Les subvencions a les cinc grans federacions d'educació en el lleure de Catalunya (Escoltes Catalans, Fundació Catalana de l'Esplai, Coordinació

Taula 4. Centres oberts a Catalunya (2005-2013)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013 (p)
Subvenció adreçada als centres oberts del Departament de Benestar Social	3,2 M €	4,6 M €	5,8 M €	5,8 M €	5,8 M €	6,2 M €	6,5 M €	6,5 M €	6,4 M €
Places de centres oberts	5.392	5.438	5.714	6.236	6.301	6.698	7.591	7.533	7.629

Font: Departament de Benestar Social i Família.

de protecció social molt important, també ofereixen oportunitats d'educació en el lleure per a un ampli ventall de la població, especialment per als infants i les famílies en situacions més precàries i amb més dificultats socials, econòmiques i personals.

Tot i aquestes mesures de foment del lleure educatiu encaminades a afavorir nivells més alts de cohesió social als territoris i més igualtat d'oportunitats educatives entre els infants, també és cert que aquest ha estat un àmbit afectat per les mesures de contenció de la despesa i del dèficit públic vigents en l'actual context de crisi econòmica, amb la supressió o la reducció de les inversions realitzades en diferents camps.

Així, les aportacions de la Direcció General de Joventut i de la Direcció General d'Acció Cívica i Comunitària a les entitats d'educació en el lleure s'han reduït de manera significativa

Catalana de Colònies, Casals i Clubs d'Esplai i Fundació Pere Tarrés, Minyons Escoltes i Guies de Catalunya, i Moviment Laic i Progressista), atorgades mitjançant els convenis que totes cinc tenen subscrits amb el Departament de Benestar Social i Família (i també les subvencions atorgades a altres entitats d'educació en el lleure que no estan integrades en cap d'aquestes cinc grans federacions, mitjançant convenis de reconeixement de la tasca associativa), s'han reduït especialment per la supressió, a partir de l'any 2011, de les subvencions per a inversions de les entitats. Segons la informació facilitada per la Direcció General de Joventut, les partides pressupostàries s'han destinat, exclusivament, a finançar el dia a dia de les entitats mitjançant les línies de subvenció per a activitats. Cal afegir, a més, que el 2013 tampoc no s'han concedit subvencions per a projectes internacionals i de cooperació.

Taula 5. Evolució de les subvencions de la Direcció General de Joventut i de la Direcció General d'Acció Cívica a les entitats d'educació en el lleure a Catalunya (2008-2013)

Direcció General de Joventut	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Convenis amb les cinc grans federacions d'educació en el lleure	2.799.592	2.897.878	2.999.304	3.012.677	2.792.690	2.653.056
Activitats	2.255.665	2.334.761	2.416.478	2.492.691	2.792.690	2.653.056
Inversions	543.927	563.117	582.826	519.986		
Convenis de reconeixement de la tasca associativa amb altres entitats d'educació en el lleure	947.424	895.200	922.056	875.450	772.170	772.170
Subvencions per a altres entitats d'educació en el lleure	1.655.692	1.670.191	1.640.503	923.612	820.878	740.590
Activitats	446.931	1.099.030	1.087.890	923.612	820.878	740.590
Inversions	1.208.761	571.161	552.613			
Subvencions per a projectes internacionals i de cooperació	300.000	295.820	300.000	215.000	50.000	
Import total de subvencions atorgades a entitats d'educació en el lleure	5.702.708	5.759.089	5.861.863	5.026.739	4.435.738	4.165.816
Direcció General d'Acció Cívica	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Convenis amb les cinc grans federacions d'educació en el lleure	1.650.692	1.712.180	1.775.980	1.775.980	1.396.465	1.326.643
Convenis per a projectes de caràcter cívic, comunitari i de foment del voluntariat amb altres entitats d'educació en el lleure	127.432	209.682	209.682	209.682	272.861	272.861
Import total de subvencions atorgades a entitats d'educació en el lleure	1.778.124	1.921.862	1.985.662	1.985.662	1.669.326	1.599.504
Total	7.480.832	7.680.951	7.847.525	7.012.401	6.105.064	5.765.320

Font: Direcció General de Joventut i Direcció General d'Acció Cívica i Comunitària.

També és oportú destacar que el Departament d'Ensenyament oferia subvencions a les AMPA dels centres i als ajuntaments per fomentar els usos socials dels recursos i dels equipaments públics –com ara els projectes d'escoles obertes, que plantegen l'obertura dels espais de pati dels centres educatius en l'horari no lectiu– o per

minorar el cost d'accés dels infants a les activitats extraescolars o als serveis d'acollida, que a partir del curs 2011/2012 es van suprimir. Cal destacar, per exemple, que els ajuts a les AMPA i als ajuntaments per a activitats extraescolars beneficiaven directament o indirecta aproximadament 70.000 alumnes (vegeu la taula 6).

Taula 6. Evolució de la cobertura de les beques i els ajuts en matèria d'educació (2006-2013)

Subvenció	2007/ 2008	2008/ 2009	2009/ 2010	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013
Subvencions a ajuntaments per a activitats extraescolars	59.010	51.959	29.422	21.153	0	0
Subvencions a les AMPA per a activitats extraescolars	-	-	30.069	50.841	0	0
% cobertura total (alumnat d'ensenyaments teòrics)	2007/ 2008	2008/ 2009	2009/ 2010	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013
Subvencions a ajuntaments per a activitats extraescolars (EI-EP-ESO)	6,5	5,6	3,1	2,2	0	0
Subvencions a les AMPA per a activitats extraescolars (EI-EP-ESO)	-	-	3,2	5,3	0	0
Finançament	2007/ 2008	2008/ 2009	2009/ 2010	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013
Subvencions a ajuntaments per a activitats extraescolars	2,9 M €	2,6 M €	1,0 M €	0,8 M €	0,0 M €	0,0 M €
Subvencions a les AMPA per a activitats extraescolars	-	-	1,8 M €	2,3 M €	0,0 M €	0,0 M €

Font: elaboració a partir de dades del Departament d'Ensenyament.

Els plans educatius d'entorn, que han estat fonamentals per treballar la cohesió social i la igualtat d'oportunitats en educació i també en el camp del lleure en barris socialment poc afavorits, també han vist reduïda la seva dotació de recursos, en part com a conseqüència de la reducció del pressupost provinent dels programes del Ministeri d'Educació.

estratègies de suport orientades als infants amb dificultats econòmiques, entre altres motius. La Fundació Catalana de l'Esplai (FUNDESPLAI), per exemple, destaca que s'ha produït un decrement en l'activitat en l'àmbit escolar, que es deu a la crisi i al decrement de participació als menjadors escolars i casals d'estiu vinculats a la dinàmica d'escoles en barris amb dificultats especials.

Taula 7. Evolució de les subvencions per a actuacions i programes de la Secretaria General de l'Esport (2010-2013)

Esport federat	2010	2011	2012	2013
Clubs	6,1 M €	2,4 M €	-	1,0 M €
Federacions	16,0 M €	13,5 M €	12,3 M €	5,8 M €
Unió de Federacions Esportives (subvenció ordinària)	2,1 M €	1,4 M €	0,7 M €	0,8 M €
Esport escolar	2010	2011	2012	2013
Consells esportius	4,5 M €	3,8 M €	3,4 M €	2,4 M €
Unió de Consells Esportius (subvenció ordinària)	-	0,2 M €	-	0,3 M €
Pla català d'esport a l'escola	3,3 M €	-	3,0 M €	-

Font: elaboració a partir de dades de la Secretaria General de l'Esport.

Aquestes reduccions pressupostàries també s'han deixat notar en l'accessibilitat dels infants a alguns casals d'estiu organitzats per ajuntaments i, així mateix, en la inversió en ludoteques públiques, casals de joves, etc., serveis que permeten que infants i joves de diverses procedències socials puguin trobar un espai compartit i accedir en igualtat d'oportunitats a les activitats i els recursos que se'ls ofereix, també en l'àmbit del lleure esportiu. En aquest sentit, cal destacar que les subvencions de la Secretaria General de l'Esport a les entitats esportives (clubs, federacions i Unió de Federacions Esportives) i als programes relacionats amb l'esport escolar (consells esportius i Pla català d'esport a l'escola) s'han reduït ostensiblement (vegeu la taula 7).

En qualsevol cas, les dades facilitades per les diverses entitats constaten que l'impacte de la crisi sobre la participació dels infants ha estat desigual, en funció de l'origen social de les famílies, de la tipologia d'activitat, de l'accessibilitat econòmica a l'oferta o de les

Tot i això, malgrat la crisi econòmica, no es pot concloure taxativament que la participació en el lleure educatiu s'hagi debilitat en els darrers anys. Hi ha àmbits, com ara l'associacionisme educatiu, en què la participació dels infants no ha decrescut.

Pel que fa a les activitats d'educació en el lleure que es desenvolupen al llarg del curs promogudes per esplais i agrupaments escoltes, de base associativa però amb models organitzatius i institucionals diversos, les dades facilitades per les mateixes entitats evidencien que la participació a aquestes activitats globalment no ha minorat en els darrers anys per l'impacte de la crisi econòmica, sinó que en determinats casos fins i tot s'ha incrementat (vegeu la taula 8). En el cas d'algunes entitats d'educació en el lleure, s'inclouen dades d'esplais i agrupaments escoltes de base voluntària i també altres models d'entitats que compaginen voluntariat i personal remunerat.

Taula 8. Evolució de la participació en esplais, agrupaments escolta i altres activitats educatives (2005-2014)

Participants	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014
Acció Escolta	920	990	980	1.060	1.100	1.200	1.200
Associació de Casals i Grups de Joves de Catalunya	-	-	3.100	3.400	3.100	3.000	3.600
Centre Marista d'Escoltes	1.048	1.222	956	1.000	1.114	1.169	1.205
Escoltes Catalans	-	2.582	2.745	3.036	3.135	3.321	3.561
Esplais Catalans	-	2.688	3.457	4.028	4.709	6.160	6.200
Federació d'Associacions Juvenils Mà Oberta Cor Obert (FAJMACOR)	507	512	460	463	387	356	344
Federació Catalana de l'Esplai ⁽¹⁾	-	16.043	18.058	13.964	13.810	13.476	12.671
Federació de Centres Juvenils Don Bosco de Catalunya	2.260	3.497	3.269	3.269	3.301	3.305	3.280
Minyons Escoltes i Guies	9.539	9.545	9.376	9.958	10.462	10.625	11.041
Moviment d'Esplai del Vallès ⁽¹⁾	-	-	2.916	2.898	2.557	2.602	1.890
Moviment Infantil i Juvenil d'Acció Catòlica de Catalunya i les Balears (MIJAC)	993	992	-	-	940	-	1.002
Moviment de Centres d'Esplai Cristians Catalans	-	20.028	19.398	19.769	18.096	18.742	-
Agrupaments i esplais	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014
Acció Escolta	12	12	13	13	13	15	15
Associació de Casals i Grups de Joves de Catalunya	-	-	23	22	24	24	25
Centre Marista d'Escoltes	9	8	8	8	8	8	8
Escoltes Catalans	-	32	35	36	38	39	41
Esplais Catalans	-	-	96	96	101	106	107
Federació d'Associacions Juvenils Mà Oberta Cor Obert (FAJMACOR)	7	7	7	5	5	5	5
Federació Catalana de l'Esplai ⁽¹⁾	-	111	93	61	68	61	63
Federació de Centres Juvenils Don Bosco de Catalunya	18	17	17	17	17	17	16
Minyons Escoltes i Guies	137	140	139	145	145	146	147
Moviment d'Esplai del Vallès ⁽¹⁾	-	-	26	25	25	24	23
Moviment Infantil i Juvenil d'Acció Catòlica de Catalunya i les Balears (MIJAC)	35	34	-	-	25	-	31
Moviment de Centres d'Esplai Cristians Catalans	216	218	214	214	210	209	212

Monitors	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014
Acció Escolta	168	170	170	185	180	200	198
Associació de Casals i Grups de Joves de Catalunya	-	-	730	790	650	750	-
Centre Marista d'Escoltes (CMS)	169	158	155	164	91	87	100
Escoltes Catalans	-	641	686	720	691	704	761
Esplais Catalans	-	623	877	998	1.148	1.441	1.500
Federació d'Associacions Juvenils Mà Oberta Cor Obert (FAJMACOR)	103	105	90	89	172	160	157
Federació Catalana de l'Esplai (1)	-	1.885	1.901	1.486	1.403	1.458	1.423
Federació de Centres Juvenils Don Bosco de Catalunya	282	269	236	236	272	327	317
Minyons Escoltes i Guies	2.404	2.536	2.575	2.793	2.916	3.044	2.995
Moviment d'Esplai del Vallès (1)	-	-	430	403	384	393	483
Moviment Infantil i Juvenil d'Acció Catòlica de Catalunya i les Balears (MIJAC)	266	253	-	-	229	-	256
Moviment de Centres d'Esplai Cristians Catalans	-	4.185	4.157	3.898	3.799	3.756	-

Font: elaboració a partir de dades de les diverses entitats d'educació en el lleure.

⁽¹⁾ L'any 2010 el Moviment d'Esplai del Vallès i els seus esplais surten de la Federació Catalana de l'Esplai i continuen la seva tasca amb els infants com a moviment no vinculat a la Federació Catalana de l'Esplai

Segons les informacions facilitades per les mateixes entitats, l'Acció Escolta, l'Associació de Casals i Grups de Joves de Catalunya, el Centre Marista d'Escoltes, els Escoltes Catalans, els Esplais Catalans (ESPLAC), la Federació d'Associacions Juvenils Mà Oberta Cor Obert (FAJMACOR), la Federació Catalana de l'Esplai, la Federació de Centres Juvenils Don Bosco de Catalunya, els Minyons Escoltes i Guies, el Moviment d'Esplai del Vallès o el Moviment de Centres d'Esplai Cristians Catalans, integrat en la Coordinació Catalana de Colònies, Casals i Clubs d'Esplai (CCCCE), atenen al llarg del curs en les seves diferents modalitats d'activitats

d'educació en el lleure (activitats remunerades i no remunerades, activitats diàries i de cap de setmana, etc.) més de 55.000 infants en més de 650 esplais i agrupaments.

Segons l'Estudi de l'àmbit d'entitats educatives del Consell Nacional de la Joventut de Catalunya, amb dades del curs 2010/2011, aquestes entitats, juntament amb d'altres com ara el Moviment Infantil i Juvenil d'Acció Catòlica de Catalunya i les Balears (MIJAC), ofereixen activitats d'educació en el lleure no remunerades a més de 40.000 infants en més de 700 esplais i agrupaments (vegeu la taula 9).

Taula 9. Nombre de centres, de monitors voluntaris i d'infants i joves participants en activitats no remunerades en les entitats educatives del Consell Nacional de la Joventut de Catalunya (2010-2011)

Entitat	Nombre de centres	Joves actius (monitors, caps, activistes, responsables i dirigents)	Infants i joves participants
Coordinació Catalana de Colònies, Casals i Clubs d'Esplai	212	3.674	16.341
Minyons Escoltes i Guies de Catalunya	140	2.388	9.182
Esplais Catalans	98	1.550	6.500
Federació Catalana de l'Esplai	-	-	-
Escoltes Catalans	38	744	2.570
Moviment Infantil i Juvenil d'Acció Catòlica	35	226	860
Associació de Casals i Grups de Joves de Catalunya	24	676	855
Federació de Centres Juvenils Don Bosco de Catalunya	17	245	1.420
Coordinació Rural de Catalunya	-	-	-
Acció Escolta de Catalunya	13	157	576
Centre Marista d'Escoltes	8	160	1.026
Organització Juvenil Espanyola	7	28	222
Total	736	11.115	42.842

Font: Estudi de l'àmbit d'entitats educatives del Consell Nacional de la Joventut de Catalunya.

Nota: s'ha eliminat la informació referida a entitats de les quals no es disposa de la dada exacta. La taula només conté la informació dels centres amb activitat no remunerada.

L'Institut d'Estadística de Catalunya, a partir de dades de la Direcció General de Joventut del Departament de Benestar Social i Família, aporta informació sobre la participació a les activitats juvenils (vegeu la taula 10) i constata que el nombre de centres d'esplai i d'escoltisme han experimentat un creixement significatiu

d'ençà de l'any 2003 i 2008 –respectivament– fins a l'actualitat i que el nombre d'entitats juvenils s'ha mantingut més o menys estable en el temps, tot i que l'any 2012 registra els valors més baixos d'ençà de l'any 2008, tant de participants en les activitats juvenils d'estiu com d'entitats juvenils existents.

Taula 10. Evolució de la participació a les activitats juvenils a Catalunya (2003-2012)

Entitats juvenils	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Total	2.141	2.212	2.032	2.080	...	2.116	2.113	2.275	2.331	2.015
Centres d'esplai	...	...	...	...	...	526	579	595	590	579
Escoltisme	...	...	...	...	...	192	205	210	210	221
Serveis d'infància	...	...	...	...	...	48	21	22	24	16

Font: Institut d'Estadística de Catalunya.

Pel que fa a les activitats d'educació en el lleure notificades pels seus promotors a la Direcció General de Joventut del Departament de Benestar Social i Família, majoritàriament en els períodes de vacances (més d'un 80%), les dades disponibles constaten que des de l'any 2003 fins a l'actualitat el nombre d'activitats notificades ha anat augmentant progressivament, però també que, a partir de l'any 2008, en part per efecte de la crisi econòmica, la tendència creixent a la participació en aquestes activitats (notificades) s'ha aturat i ha donat lloc a un cert estancament (vegeu la taula 11 i el gràfic 3). De fet, la provisió més gran d'activitats (notificades), juntament amb un estancament de la participació, ha provocat que el nombre d'infants per activitat hagi iniciat un període de decreixement entre els

anys 2008 i 2013, després d'un període de creixement entre els anys 2003 i 2008.

Durant l'any 2013 es van fer 4.906 casals de vacances, colònies, acampades, rutes i camps de treball, amb un total de 222.355 infants i joves participants (194.350 infants i joves i 28.005 monitors i caps),⁸ amb un 5% més d'activitats notificades que l'any 2012.⁹ Val a dir que de totes aquestes activitats notificades el 2013 més de la meitat han estat realitzades per entitats i associacions juvenils d'educació en el lleure censades per la Direcció General de Joventut (en total, 2.608 activitats, amb 118.112 infants i joves participants¹⁰), mentre que les activitats restants (2.298) van ser organitzades per ajuntaments, empreses i AMPA, entre d'altres.

Taula 11. Evolució de la participació a les activitats d'educació en el lleure notificades a la Direcció General de Joventut (2003-2013)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Assistents (total)	170.413	206.783	212.962	224.035	230.302	239.020	228.078	216.469	230.269	215.607	222.355
Participants	-	-	-	-	-	209.231	198.623	191.262	202.677	188.971	194.350
Dirigents	-	-	-	-	-	29.789	29.455	25.207	27.592	26.636	28.005
Activitats (total)	3.320	4.004	4.009	4.237	4.315	4.422	4.297	4.186	4.785	4.674	4.906
Acampada	-	-	-	-	-	730	721	705	819	846	887
Camp de treball	-	-	-	-	-	80	75	74	74	108	112
Casal de vacances	-	-	-	-	-	2.247	2.103	2.049	2.419	2.257	2.378
Colònies	-	-	-	-	-	1.123	1.122	1.078	1.162	1.115	1.124
Ruta	-	-	-	-	-	242	276	280	311	348	405
Assistents per activitat	51,3	51,6	53,1	52,9	53,4	54,1	53,1	51,7	48,1	46,1	45,3

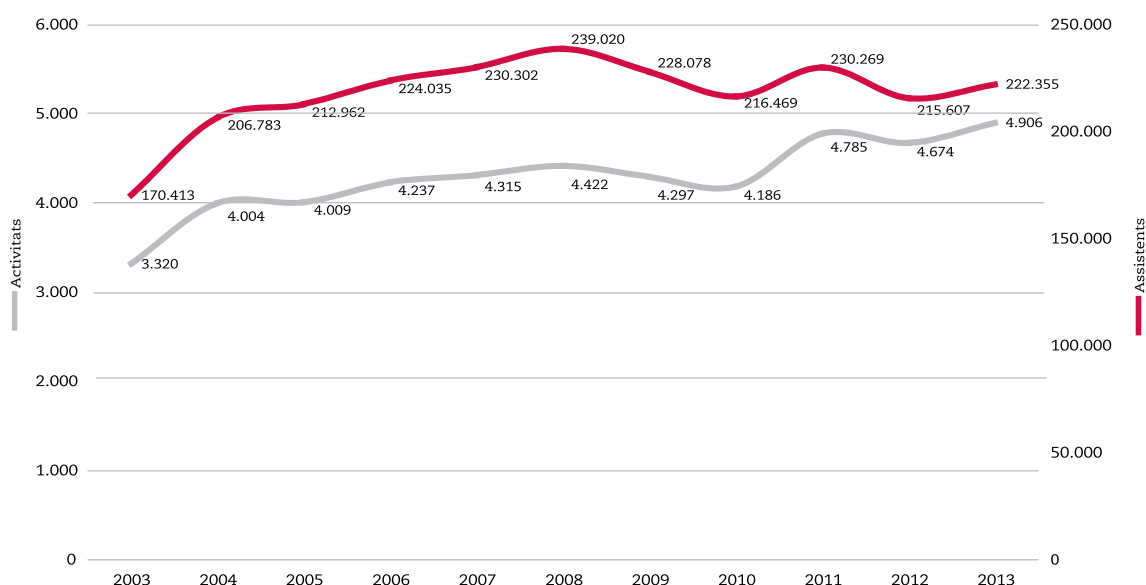
Font: Direcció General de Joventut i Institut d'Estadística de Catalunya.

⁸ Per tipologia, les activitats més concorregudes van ser: els casals de vacances, amb 2.378 activitats (49%) i 126.948 participants; les colònies, amb 1.124 activitats (23%) i 57.612 participants; les acampades, amb 887 activitats (18%) i 26.447 participants; les rutes, amb 405 activitats (8%) i 7.916 participants; i els camps de treball, amb 112 activitats (2%) i 3.432 participants.

⁹ Segons dades de la Direcció General de Joventut, l'augment de les activitats s'ha concentrat en les rutes (16%), les acampades (5%), els casals de vacances (5%), els camps de treball (4%) i les colònies (1%).

¹⁰ Un 73% d'aquestes activitats han estat organitzades per cinc grans entitats: Coordinació Catalana de Colònies, Casals i Clubs d'Esplai (21.701 participants, 3.673 dirigents i 486 activitats), Minyons Escoltes i Guies (14.869 participants, 3.369 dirigents i 800 activitats), Federació Catalana de l'Esplai (8.929 participants, 1.241 dirigents i 249 activitats), Esplais Catalans (7.555 participants, 1.173 dirigents i 204 activitats) i Escoltes Catalans (4.177 participants, 782 dirigents i 165 activitats).

Gràfic 3. Evolució de la participació a les activitats d'educació en el lleure notificades a la Secretaria General de Joventut (2003-2013)

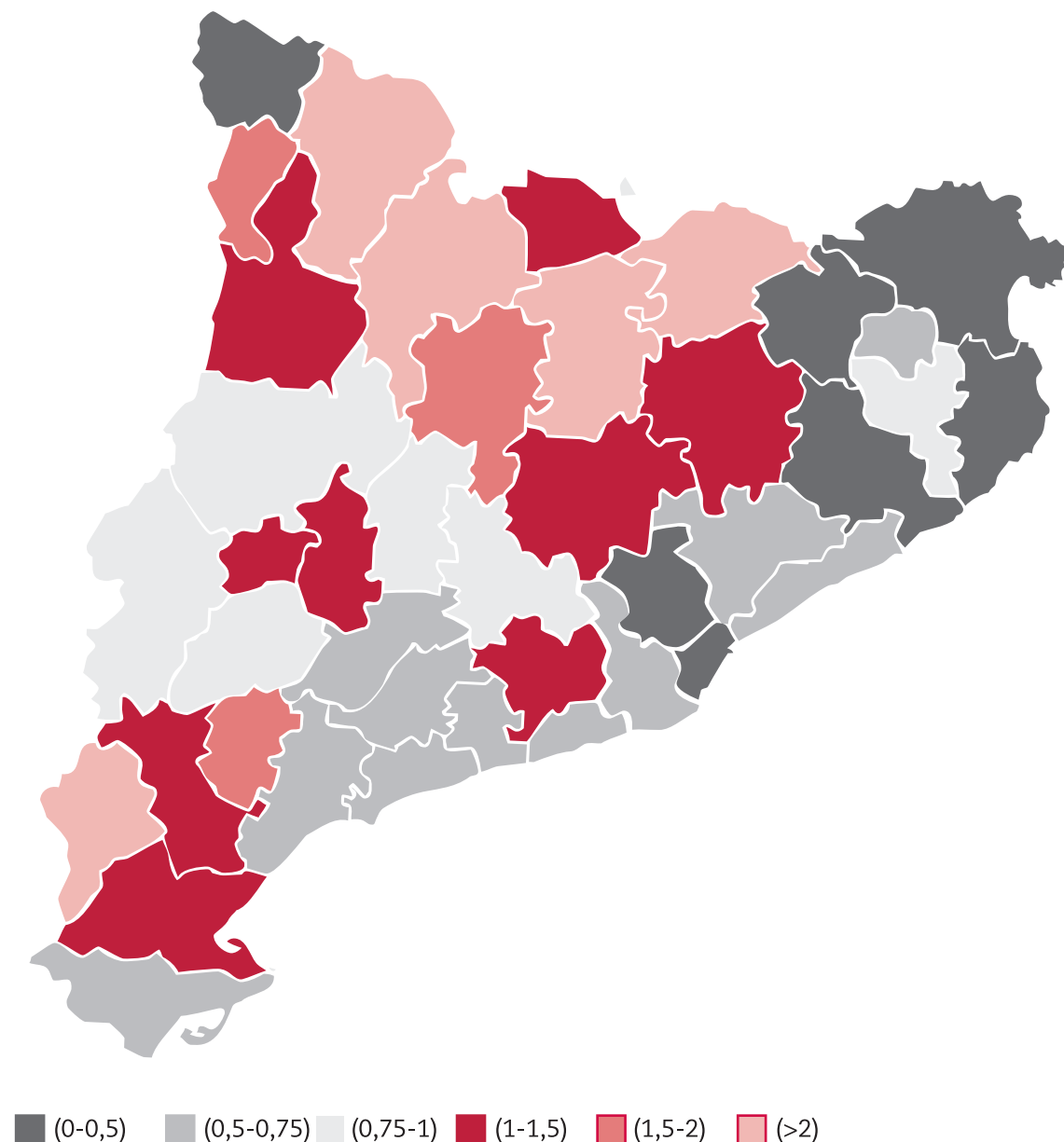

Font: Direcció General de Joventut i Institut d'Estadística de Catalunya.

En aquest punt, convé fer una menció especial d'una altra manifestació de la desigualtat: les desigualtats territorials existents en l'accés al lleure educatiu en general i en l'educació en el lleure en particular. Les diferències en la fortalesa del teixit associatiu, en el desplegament de polítiques de dinamització de l'oferta per part dels ajuntaments o en la composició social dels diferents municipis són alguns dels factors que expliquen les diferències entre territoris. A tall il·lustratiu, l'Estudi del moviment associatiu juvenil a

Catalunya, elaborat per l'Observatori del Tercer Sector i el Consell Nacional de la Joventut de Catalunya (2013) si bé no preveu únicament l'oferta de lleure educatiu adreçada als infants, analitza la taxa associativa juvenil en les diferents comarques catalanes (calculada com el nombre d'entitats juvenils que hi ha per cada mil persones menors de trenta anys) i detecta l'existència de diferències notables, en part condicionades pel pes demogràfic de cada territori, però no únicament (vegeu el mapa 1).

Mapa 1. Taxa associativa juvenil per comarques (2013)

Font: Estudi del moviment associatiu juvenil a Catalunya. Informe. Observatori del Tercer Sector i Consell Nacional de la Joventut de Catalunya (2013).

Nota: la taxa associativa juvenil està calculada a partir del nombre d'entitats juvenils que hi ha per cada mil persones menors de trenta anys.

Aquestes desigualtats territorials també es detecten quan s'analitza la provisió d'equipaments esportius o d'associacions per habitant, i també la participació als Jocs Esportius Escolars de Catalunya (vegeu la taula 12). Amb caràcter general, l'àmbit

metropolità, el Penedès, el Camp de Tarragona i les Terres de l'Ebre acostumen a tenir nivells de provisió i participació per habitant més baixos, mentre que les comarques gironines i les de l'Alt Pirineu i Aran, nivells més elevats.

Taula 12. Evolució de la participació a les activitats juvenils a Catalunya (2003-2012)

	Participants als JEEC per cada 100 infants de 0 a 17 anys	Nombre d'espais esportius convencionals per 1.000 infants de 0 a 17 anys (2013)	Nombre d'associacions per 1.000 habitants (2012)
Catalunya	16,6	23,0	8,4
Metropolità	14,0	18,6	7,7
Comarques gironines	19,4	36,3	10,5
Camp de Tarragona	18,8	24,8	8,5
Terres de l'Ebre	18,2	27,4	9,1
Ponent	25,2	27,5	10,4
Comarques centrals	22,0	30,4	9,4
Alt Pirineu i Aran	65,5	70,9	14,1
Penedès	16,4	23,7	8,7

Font: elaboració a partir de dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya.

Un àmbit de lleure educatiu que també ha consolidat el seu desenvolupament en els darrers anys és el del lleure esportiu, tant en l'àmbit escolar (activitats fora de l'horari lectiu) com en l'esport federatiu. Les activitats esportives per a infants i joves fora de l'horari lectiu conformen l'oferta de lleure educatiu amb un nivell de participació més majoritari. Segons l'Enquesta de salut de Catalunya a què s'ha fet referència anteriorment, al voltant de 590.000 infants de tres a catorze anys fan algun tipus d'activitat esportiva fora de l'horari lectiu.

Catalunya té quasi 9.000 clubs esportius i 600.000 llicències federatives existents (vegeu la taula 13), de les quals 227.619 corresponen a infants menors de setze anys (vegeu la taula 14). Les federacions amb més infants menors de setze anys són les de futbol (85.570), bàsquet (35.027), patinatge (14.380), tennis (13.213), taekwondo (8.897), natació (7.837), karate (6.822), atletisme (6.746), handbol (6.012), gimnàstica (5.535) i judo (5.033). La resta de federacions tenen menys de 5.000 infants menors de setze anys federats.

Taula 13. Llicències federatives a Catalunya (2004-2012)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Clubs	8.758	8.311	8.184	8.590	8.560	8.869	8.907	-
Llicències	545.932	591.794	594.545	606.381	615.322	612.838	591.906	-
Llicències de menors de 16 anys	-	229.929	239.546	206.582	219.477	226.304	210.580	227.619

Font: Institut d'Estadística de Catalunya.

Taula 14. Llicències federatives d'infants menors de setze anys per trams d'edat i federació a Catalunya (2013)

Federació	< de 10 anys	10 - 11 anys	12 - 13 anys	14 - 15 anys	Total general
Total	73.759	52.954	54.575	46.331	227.619
Federació Catalana de Futbol	25.240	20.913	21.682	17.735	85.570
Federació Catalana de Basquetbol	9.187	7.795	9.277	8.768	35.027
Federació Catalana de Patinatge	6.749	3.107	2.664	1.860	14.380
Federació Catalana de Tennis	5.194	2.896	2.849	2.274	13.213
Federació Catalana de Taekwondo	4.749	1.838	1.360	950	8.897
Federació Catalana de Natació	2.076	2.425	1.905	1.431	7.837
Federació Catalana de Karate	2.972	2.177	1.283	390	6.822
Federació Catalana d'Atletisme	1.944	1.642	1.673	1.487	6.746
Federació Catalana d'Handbol	1.355	1.085	2.007	1.565	6.012
Federació Catalana de Gimnàstica	2.605	1.353	916	661	5.535
Federació Catalana de Judo i Disciplines Associades	2.988	932	649	464	5.033
Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya	1.622	899	815	639	3.975
Federació Catalana d'Hoquei	536	688	936	1.039	3.199
Federació Catalana d'Hípica	745	753	819	789	3.106
Federació Catalana d'Esports d'Hivern	1.100	550	557	558	2.765
Federació Catalana d'Escacs	681	608	530	247	2.066
Federació Catalana de Golf	417	413	518	582	1.930
Federació Catalana de Rugbi	599	295	363	536	1.793
Federació Catalana de Ciclisme	559	279	301	277	1.416
Federació Catalana de Tennis de Taula	203	205	284	230	922
Federació Catalana de Voleibol	2	25	298	597	922
Federació Catalana de Pàdel	65	112	202	261	640
Federació Catalana de Pitch and Putt	125	146	167	178	616
Federació Catalana de Bitlles i Bowling	199	210	131	71	611
Federació Catalana de Motociclisme	180	111	136	163	590
Federació Catalana de Futbol Sala	159	120	124	135	538
Federació Catalana de Vela	47	116	160	188	511
Federació Catalana de Rem	25	77	151	239	492

Federació	< de 10 anys	10 - 11 anys	12 - 13 anys	14 - 15 anys	Total general
Federació Catalana de Piragüisme	121	80	139	121	461
Federació Catalana de Futbol Americà	28	84	168	167	447
Federació Catalana de Tir amb Arc	77	80	94	105	356
Federació Catalana de Beisbol i Softbol	51	88	109	107	355
Federació Catalana d'Esgrima	110	50	80	77	317
Federació Catalana de Pentatló Modern	240	19	16	9	284
Federació Catalana d'Activitats Subaquàtiques	67	66	65	81	279
Federació Catalana de Lluita	126	46	49	58	279
Federació Catalana de Corfbol	0	86	110	68	264
Federació Catalana d'Espeleologia	0	0	183	56	239
Federació Catalana de Bàdminton	18	53	96	67	234
Federació Catalana de Petanca	17	32	59	109	217
Federació Catalana d'Esports per a Disminuïts Psíquics	23	31	44	113	211
Federació Catalana de Pilota	0	15	83	107	205
Federació Catalana de Tir Olímpic	13	25	65	97	200
Federació Catalana de Ball Esportiu	56	45	41	56	198
Federació Catalana de Triatló	62	48	40	46	196
Unió Catalana de Bicictrial	59	52	38	36	185
Federació Esportiva Catalana de Twirling	72	44	27	33	176
Federació Catalana de Kick-Boxing i Muay Thai	56	23	26	52	157
Federació de Curses d'Orientació de Catalunya	51	23	20	31	125
Federació Catalana d'Esquí Nàutic	25	32	30	33	120
Federació Catalana de Fisioculturisme	32	32	27	28	119
Federació Esportiva de Sords de Catalunya	-	24	25	52	101
Federació Catalana de Coloms Esportius	52	6	13	22	93
Federació Catalana de Salvament i Socorrisme	16	19	19	28	82
Federació Catalana de Criquet	-	-	40	41	81
Federació Esportiva Catalana dels Paralítics Cerebrals	14	23	16	28	81
Federació Catalana d'Esports de Persones amb Discapacitat Física	20	12	11	22	65
Federació Catalana d'Automobilisme	7	10	26	11	54

Federació	< de 10 anys	10 - 11 anys	12 - 13 anys	14 - 15 anys	Total general
Federació Catalana d'Esquaix i Raquetbol	6	15	16	16	53
Federació Aèria Catalana	-	-	-	52	52
Federació Esportiva Catalana dels Cecs i Deficients Visuals	8	6	12	20	46
Federació Catalana de Caça	2	12	0	20	34
Federació Catalana d'Halterofília	6	1	12	13	32
Federació Columbòfila Catalana de Coloms Missatgers	-	2	13	8	23
Federació Catalana de Boxa Amateur	-	-	-	22	22
Federació Catalana de Billar	-	-	3	4	7
Federació Catalana de Motonàutica	-	-	2	1	3
Federació Catalana d'Agility	1	-	1	-	2

Font: Secretaria General de l'Esport.

Els programes de l'esport escolar per a tothom, promoguts per la Secretaria General de l'Esport amb la col·laboració del Departament d'Ensenyament, com ara el Pla català d'esport a l'escola o els Jocs Esportius Escolars de Catalunya, han contribuït a incrementar la participació dels infants i joves en activitats esportives de caràcter educatiu en horari no lectiu als mateixos centres escolars, especialment als instituts, que són els centres amb més dèficits d'oferta extraescolar.

Des d'aquesta perspectiva, les dades facilitades per la Secretaria General de l'Esport i per l'Institut d'Estadística de Catalunya assenyalen que aquests programes han tingut una participació d'infants i de centres escolars creixent en el darrer lustre, tot i que a partir del curs 2011/2012 aquesta tendència positiva experimenta un lleu decreixement, que coincideix també amb una reducció del finançament públic d'aquests programes.

En concret, el curs 2011/2012, el Pla català de l'esport a l'escola (PCEE) presentava 528.213 participacions a les activitats (que poden incloure diferents infants que fan més d'una activitat) i 1.324 centres participants: 430 instituts (86% dels instituts de Catalunya), 711 escoles de primària (50% dels centres de primària públics de Catalunya), 56 ZER i 126 centres concertats (19% dels centres concertats de Catalunya). El curs 2012/2013, en canvi, hi havia 1.264 centres participants, 80 menys que el curs 2010/2011, any en què la participació de centres va ser més elevada (vegeu la taula 15).

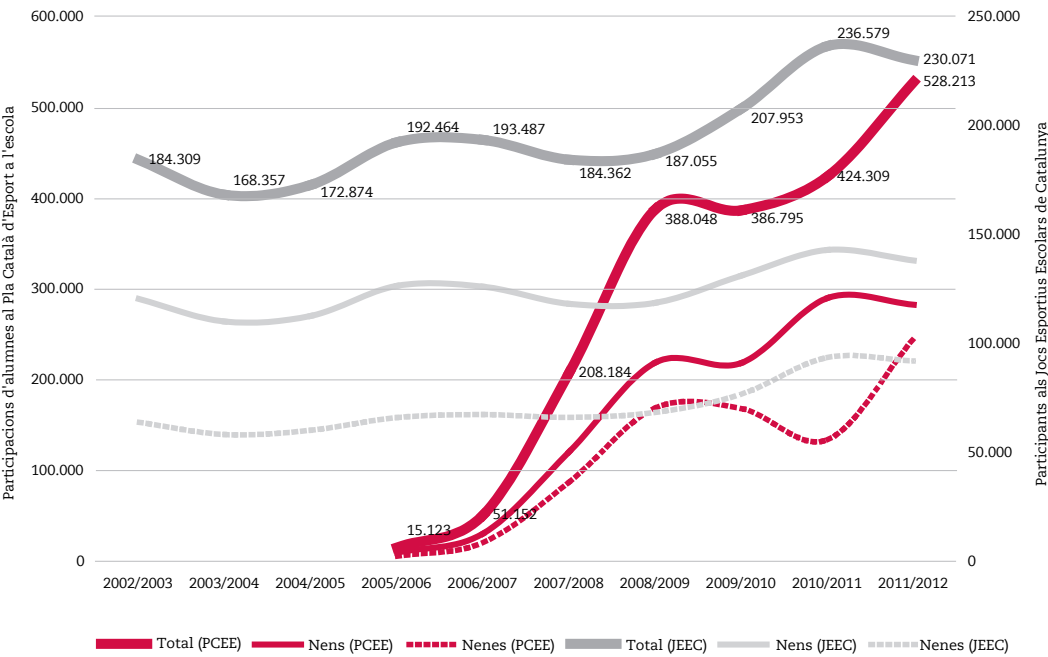
El curs 2011/2012, als Jocs Esportius Escolars de Catalunya (JEEC) hi van participar 230.071 infants, segons dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya (vegeu el gràfic 4), i 201.442 infants, segons dades facilitades directament per la Secretaria General de l'Esport (vegeu la taula 16). El curs 2012/2013, en canvi, segons aquesta mateixa font, la participació va créixer fins als 190.637 infants.

Taula 15. Centres participants en el Pla català de l'esport a l'escola (2005-2012)

Centres	2005/ 2006	2006/ 2007	2007/ 2008	2008/ 2009	2009/ 2010	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013
Escola	31	105	242	516	588	715	711	-
Institut	89	297	353	377	400	436	430	-
Centre concertat	13	28	42	88	104	136	126	-
Zona educativa rural (ZER)	-	-	-	-	48	57	56	-
Altres	-	2	3	1	1	1	1	-
Total	133	432	640	982	1.141	1.345	1.324	1.264

Font: Observatori Català de l'Esport, Secretaria General de l'Esport.

Gràfic 4. Evolució de la participació a l'esport escolar a Catalunya (2002-2012)

Font: Observatori Català de l'Esport, Institut d'Estadística de Catalunya.

Nota: en el cas del Pla català de l'esport a l'escola, les dades fan referència a participacions o nombre total d'activitats practicades per l'alumnat. Els alumnes poden fer més d'una activitat esportiva.

Taula 16. Nombre de participants als Jocs Esportius Escolars de Catalunya (JEEC) (2011-2013)

	2011	2012	2013
Participants	199.627	201.442	190.637

Font: Secretaria General de l'Esport.

Aquest desenvolupament del lleure esportiu en el marc d'un increment de la pràctica esportiva en general en el conjunt de la població ha estat acompanyat d'un esforç més gran de provisió d'equipaments esportius, fins a assolir la xifra dels 35.333 l'any 2013 (vegeu la taula 17). Així, respecte a l'any 2002, s'ha incrementat en un 14,1% el nombre d'equipaments esportius i en més d'un 30% el nombre de pavellons, pistes i camps poliesportius o el nombre de piscines cobertes o a l'aire lliure.

La xarxa d'equipaments esportius, culturals i educatius té un paper fonamental per al desenvolupament del lleure educatiu, i el creixement d'aquesta xarxa d'equipaments contribueix a fomentar aquest àmbit, especialment si aquests equipaments són permeables i accessibles per a la realització d'activitats de lleure educatiu. En aquest sentit, és especialment important el foment

de l'ús social dels centres escolars, que en els darrers anys també ha experimentat un creixement significatiu. En efecte, l'increment de la població escolar, d'acord amb l'evolució demogràfica, ha fet créixer notablement el nombre de centres escolars existents en els darrers anys, un 21,7% respecte de l'any 2002, 827 en valors absoluts, i consegüentment també la disponibilitat potencial d'espais per desenvolupar oferta

En definitiva, Catalunya disposa d'una àmplia xarxa d'equipaments i també d'actors que promouen oferta de lleure educatiu, que es deixa notar en l'elevat nombre d'infants que participa en aquest àmbit educatiu, però, tot i els esforços per promoure l'equitat d'accés, encara hi ha importants desigualtats socials i territorials que condicionen aquest accés i que s'han de combatre des de les polítiques públiques.

Taula 17. Equipaments esportius i culturals a Catalunya (2002-2013)

	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2013
Biblioteques	835	835	832	818	811	835	-
Biblioteques públiques	405	412	416	400	417	421	-
Equipaments esportius	30.965	31.625	31.761	32.073	34.956	35.581	35.333
Pavellons, pistes i camps poliesportius	5.623	-	-	7.402	7.477	7.599	7.669
Piscines cobertes o a l'aire lliure	3.633	-	-	4.616	4.656	4.736	4.751
Centres escolars	3.809	3.907	4.080	4.305	4.479	4.634	4.636
Centres escolars públics	2.386	2.515	2.714	2.951	3.115	3.265	3.275

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, Departament d'Ensenyament.

Nota: les dades d'equipaments esportius de l'any 2002 corresponen a l'any 2001 i les de l'any 2008 corresponen a l'any 2009.

3. PRINCIPALS DÈFICITS EN L'ÀMBIT DEL LLEURE EDUCATIU A CATALUNYA

3.1. MANCANCES EN EL DESPLEGAMENT NORMATIU DEL DRET DELS INFANTS AL LLEURE EDUCATIU

Si bé la Convenció dels drets dels infants de les Nacions Unides reconeix, en l'article 31, el dret dels infants al joc i a participar en activitats culturals, artístiques i lúdiques, i si bé l'article 44.3 de l'Estatut d'autonomia de Catalunya estableix el deure dels poders públics de facilitar i promoure l'accés dels infants a les activitats d'educació en el lleure, aquest ha estat un àmbit tradicionalment poc regulat, i el dret al lleure en igualtat d'oportunitats no ha estat plenament reconegut des d'un punt de vista jurídic ni polític.

En aquest sentit, convé destacar l'avenç que ha suposat que tant la Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, com la Llei 12/2009, del 10 de juliol, d'educació, reconeguin el valor educatiu i socialitzador de les activitats de lleure educatiu, el deure que l'oferta sigui de qualitat i el dret de tots els infants a accedir-hi en condicions d'igualtat. Aquesta darrera norma estableix el deure del Govern de regular els requisits mínims i d'establir els criteris de qualitat a què s'han d'ajustar les activitats d'educació en el lleure, a fi de garantir la seva contribució al procés educatiu.

A la pràctica, però, tal com s'ha assenyalat prèviament, encara hi ha dèficits importants d'equitat en la participació dels infants i joves

a les activitats de lleure educatiu, i també manca de garanties de qualitat en la provisió de l'atenció educativa, la qual cosa evidencia la necessitat de desplegar i protegir jurídicament el dret al lleure educatiu en igualtat d'oportunitats i en condicions de qualitat.

Pel que fa a la igualtat d'oportunitats, la regulació vigent només adopta l'equitat en l'accés com a principi general d'actuació, sense que aquesta es pugui exigir de manera efectiva i sense obligar les administracions públiques a comprometre-s'hi. Només estan regulades les activitats complementàries i extraescolars dels centres concertats¹¹ per mitjà d'una normativa molt anterior a la Llei 12/2009, del 10 de juliol, d'educació, que, a la pràctica, no s'ha mostrat prou efectiva a l'hora d'evitar que l'existència d'aquestes activitats i la manca de garanties d'accés en condicions d'igualtat conformin un important factor de desigualtat social en el sistema educatiu.

I, pel que fa a la qualitat, la regulació existent és molt desigual. D'una banda, hi ha àmbits de lleure educatiu amb condicions de provisió reglamentades (o parcialment reglamentades), com ara determinades activitats d'educació en el lleure infantil i juvenil (campaments juvenils, camps de treball, casals de vacances, colònies, rutes, etc.), especialment en els períodes de vacances; instal·lacions destinades a activitats amb infants i joves;¹² competicions esportives¹³ i determinats serveis educatius, com ara els centres oberts,¹⁴ les escoles de música i art¹⁵ o el servei de menjador escolar,¹⁶ o serveis de lleure per a persones amb discapacitat, com el servei de temps lliure per a persones amb discapacitat

¹¹ El Decret 198/1987, del 19 de maig, pel qual es regulen les activitats complementàries, extraescolars i de serveis als centres docents en règim de concert de Catalunya, regula les activitats extraescolars, les activitats complementàries i els serveis escolars promoguts per centres privats concertats.

¹² Aquestes activitats i instal·lacions es regulen a través del Decret 137/2003, del 10 de juny, de regulació de les activitats d'educació en el lleure en les quals participen menors de divuit anys, i del Decret 140/2003, del 10 de juny, d'aprovació del Reglament d'instal·lacions destinades a activitats amb infants i joves, modificat pel Decret 16/2014, de l'11 de febrer, d'aprovació del Reglament del Registre d'instal·lacions destinades a activitats amb infants i joves, i de modificació del Reglament d'instal·lacions destinades a activitats amb infants i joves (i del Decret 276/1994, del 14 d'octubre, d'aprovació del Reglament d'instal·lacions destinades a activitats de lleure amb infants i joves, parcialment derogat), que desplega la Llei 38/1991, del 30 de desembre, d'instal·lacions destinades a activitats amb infants i joves.

¹³ El Decret 58/2010, del 4 de maig, de les entitats esportives de Catalunya (modificat pel Decret 55/2012, del 29 de maig), estableix el règim jurídic de les entitats esportives de Catalunya, de conformitat amb les disposicions que conté el text únic de la Llei de l'esport, aprovat pel Decret legislatiu 1/2000, del 31 de juliol (Llei de l'esport), i també regula les competicions esportives.

¹⁴ El Decret 142/2010, de l'11 d'octubre, pel qual s'aprova la Cartera de serveis socials 2010-2011, regula com a serveis de prestació garantida els centres oberts, que presten atenció socioeducativa a infants i adolescents en situació de risc, i els serveis de centre socioeducatiu diürn, que ofereixen activitats d'habilitats socials i de formació prelaboral a adolescents en situació o risc de desemparament o risc de patir-ne.

¹⁵ El Decret 179/1993, del 27 de juliol, pel qual es regulen les escoles de música i de dansa, estableix les condicions bàsiques de prestació d'aquests serveis.

¹⁶ El Decret 160/1996, del 14 de maig, pel qual es regula el servei escolar de menjador als centres docents públics de titularitat del Departament d'Ensenyament, estableix les condicions bàsiques de prestació d'aquest servei.

intel·lectual.¹⁷ D'altra banda, hi ha àmbits de lleure educatiu amb condicions de provisió no reglamentades, com ara les activitats complementàries i extraescolars que s'organitzen als centres públics,¹⁸ els serveis de menjadors escolars en centres concertats¹⁹ o determinades activitats artístiques, culturals o d'educació en el lleure desenvolupades per entitats.

Convé afegir, a més, que aquesta reglamentació, quan hi és, sovint és antiga i parcial, més centrada a consolidar determinades condicions de qualitat (ràtios d'educadors per infant, per exemple) que d'equitat en l'accés, i també més centrada a regular determinats segments del lleure, en funció dels àmbits competencials i dels interessos dels actors, no des d'un enfocament clarament centrat en l'infant i els seus drets. Aquesta lògica respon, en part, al fet que les polítiques es desenvolupen des de diversos sectors (ensenyament, benestar, cultura, esports, etc.) i nivells administratius (Generalitat, ajuntaments, consells comarcals, diputacions, etc.), sense tenir clarament delimitat què correspon per norma a cada administració i sense una orientació compartida ni una coordinació efectiva entre els diferents poders públics que hi intervenen. En definitiva, si bé l'heterogeneïtat de les diverses activitats i agents de lleure educatiu no ho facilita, cal racionalitzar i actualitzar la regulació existent i consolidar el dret subjectiu dels infants a participar a les activitats de lleure educatiu en condicions de qualitat i d'igualtat d'oportunitats.

Cal recordar, a més, que l'Estatut d'autonomia de Catalunya reconeix, en l'article 134, la competència exclusiva en matèria de lleure a la Generalitat, que inclou en tot cas el foment i la regulació de les activitats que s'acompleixin al territori de Catalunya i el règim jurídic de les entitats que tinguin per finalitat l'acompliment d'activitats de lleure.

3.2. LES DESIGUALTATS ECONÒMIQUES I ELS DÈFICITS EN EL DESPLEGAMENT DE POLÍTIQUES D'ACCESSIBILITAT ECONÒMICA A LES ACTIVITATS

Si bé el lleure és un dels àmbits educatius en què més incidència tenen les desigualtats d'accés, són escasses les polítiques efectives d'accessibilitat desplegades per les administracions públiques. La manca de protecció jurídica actua en detriment de polítiques compensatòries per situacions de desavantatge social. En aquesta línia, l'*Informe extraordinari sobre la pobresa infantil a Catalunya*, presentat pel Síndic al Parlament de Catalunya l'any 2012, ja posava de manifest que en un context de baixa despesa pública possibles situacions de pobresa infantil dificulten més les oportunitats de participació dels infants en el lleure educatiu.

Alhora, cal esmentar que l'àmbit del lleure educatiu és un dels més afectats per les mesures de contenció de la despesa i del dèficit públic aplicades per les administracions públiques en l'actual conjuntura econòmica. Aquestes desigualtats socials, combinades amb la crisi econòmica actual, que incrementa encara més el nombre d'infants socialment desfavorits amb dificultats d'accés, evidencien la necessitat de promoure i preservar polítiques d'accessibilitat per part dels poders públics per evitar que les desigualtats ja presents en l'àmbit del lleure es reproduïxin i s'intensifiquin.

En relació amb les polítiques d'accessibilitat, la Llei 12/2009, del 10 de juliol, d'educació, preveu que les administracions públiques han d'establir mesures de foment per garantir que tots els alumnes puguin participar en els plans i programes socioeducatius i en les activitats d'educació en el lleure en condicions d'equitat, sense discriminació per raons econòmiques, territorials, socials, culturals o de capacitat

¹⁷ El Decret 142/2010, de l'11 d'octubre, pel qual s'aprova la Cartera de serveis socials 2010-2011, regula el servei de temps lliure per a persones amb discapacitat intel·lectual o els serveis de club social (per a adults).

¹⁸ El Decret 198/1987, del 19 de maig, pel qual es regulen les activitats complementàries, extraescolars i de serveis als centres docents en règim de concert de Catalunya, regula les activitats extraescolars, les activitats complementàries i els serveis escolars promoguts per centres privats concertats.

¹⁹ El Decret 160/1996, del 14 de maig, pel qual es regula el servei escolar de menjador als centres docents públics de titularitat del Departament d'Ensenyament, no regula el servei en centres concertats.

(art. 41). Més específicament, preveu que les administracions públiques han de promoure mesures que facilitin l'accés de tots els alumnes a les activitats complementàries i extraescolars (art. 6.3), que el Govern pot atorgar ajuts per a la realització d'activitats educatives fora de l'horari lectiu (art. 6.6), i que el Departament d'Ensenyament, per raons d'oportunitat social, d'equitat o de no-discriminació per raons econòmiques, ha d'establir ajuts i atorgar beques amb relació a activitats complementàries i extraescolars (art. 202) i n'ha de regular la convocatòria (art. 50.3).

En aquesta mateixa línia, la Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, estableix que les administracions han de fomentar la igualtat d'accés a les activitats de lleure dels infants i els adolescents (art. 57.3), sense cap tipus de discriminació per raó econòmica (art. 9.1), i recorda als poders públics, que, en l'àmbit de les seves competències, han de donar prioritat en els seus pressupostos a la inversió en activitats de lleure, entre d'altres, dels infants i els adolescents (art. 15.1).

Malgrat les previsions legals esmentades, actualment no hi ha un sistema general d'ajuts que doni compliment a aquesta provisió i afavoreixi l'equitat en l'accés dels infants. En tot cas, fins ara, les polítiques d'accessibilitat econòmica en aquest àmbit han tingut un caràcter eminentment local i sectorial, com passa amb els ajuts que convoquen determinats ajuntaments per fomentar la participació dels infants en determinades ofertes de lleure, amb les subvencions del Departament d'Ensenyament per promoure el sector de les activitats educatives fora de l'horari lectiu organitzades als centres escolars, actualment suspeses, o amb les subvencions del Departament de Benestar Social i Família a les principals entitats de lleure per a la concessió de beques per a places de colònies, casals i activitats de lleure per a infants i adolescents de famílies en situacions de

risc social. En aquest sentit, a més, cal garantir que aquests recursos acabin revertint en els infants, més que no pas a finançar estructures suplementàries per a la gestió de les ajudes públiques.

En aquest escenari, la disponibilitat d'ofertes de caràcter assistencial i gratuït, com ara centres oberts,²⁰ no és suficient per garantir l'accés al lleure de molts infants que, sense patir una situació de vulnerabilitat social severa, presenten dificultats econòmiques i tenen limitat l'accés normalitzat a la resta de l'oferta existent.

3.3. LES DESIGUALTATS TERRITORIALS EN LA DISPONIBILITAT DE L'OFERTA I LA DIFERENCIACIÓ DEL LLEURE EN FUNCIO DE L'ORIGEN SOCIAL

Les desigualtats d'accés que experimenten els infants socialment desfavorits també estan relacionades amb el fet que, de vegades, els barris i municipis amb una composició social menys afavorida tenen una oferta més feble i menys diversificada. La debilitat i la baixa implantació d'entitats de lleure educatiu en aquests territoris afavoreixen els dèficits de provisió d'oferta.

En alguns casos, aquests territoris depenen de la provisió pública de determinats serveis educatius, com ara centres oberts o d'altres, d'accés gratuït. Amb tot, quan hi és, aquesta oferta acostuma a ser limitada en el temps (de vegades, amb períodes sense cobertura com ara les vacances) i en la disponibilitat de places.

D'altra banda, cal afegir que les desigualtats territorials també són internes, generalment relacionades amb les diferències entre escoles i instituts en la densitat d'oferta educativa no lectiva que ofereixen al seu alumnat. Per exemple, la segregació escolar i la feblesa de determinades AMPA, que condicionen la

²⁰ La Llei 12/2007, de l'11 d'octubre, de serveis socials, estableix que les prestacions garantides de la Cartera de serveis socials són exigibles com a dret subjectiu. El servei de centre obert i el servei de centre socioeducatiu diürn són considerats com de prestació garantida (art. 2.1 annex). Són prestacions de serveis no gratuïtes les que tenen establert el cost de referència, el mòdul social i el copagament en el Decret 142/2010. En el cas dels centres oberts i els serveis de centre socioeducatiu diürn no consten aquestes informacions, de manera que s'entén que la prestació té caràcter gratuït (D142/2010, 3.2).

seva capacitat organitzativa d'activitats educatives, afavoreixen l'existència de diferències importants entre centres escolars pel que fa al seu nivell de dinamització educativa.

Altres factors de desigualtat territorial també es fan presents a través de la segregació/diferenciació del lleure en funció de l'origen social dels infants. Els dèficits de polítiques d'accessibilitat econòmica a què s'ha fet referència anteriorment provoquen que els infants amb més dificultats econòmiques només puguin accedir, si n'hi ha als seus territoris, a serveis de caràcter assistencial i d'accés gratuït (centres oberts, casals infantils, etc.). Sovint, la composició social d'aquests serveis difereix enormement de la de les activitats de lleure amb un accés més normalitzat.

La mateixa segregació escolar i la manca d'obertura de les activitats que s'organitzen als centres escolars també fan que l'espai de lleure de molts infants, si es vehicula a través del mateix centre, reproduïxi aquestes desigualtats socials.

Aquests dèficits remetent a la necessitat que les administracions públiques i els agents educatius intensifiquin els esforços en la planificació de mesures de suport al lleure educatiu i combatin les desigualtats en la provisió d'activitats (entre centres escolars, per exemple), especialment en barris i municipis socialment desfavorits.

En aquesta línia, a banda de l'obligació de foment esmentada, l'article 57.3 de la Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, també estableix que el Departament de Benestar Social i Família, en coordinació amb els ens locals i els departaments de la Generalitat corresponents, ha de desenvolupar programes integrals d'atenció als adolescents en risc i desavantatge social en entorns territorials en què es concentren desigualtats i situacions de conflicte social, i entre aquests programes hi ha mesures extraordinàries de suport al lleure i mesures socioeducatives intensives com ara centres oberts i centres diürns (art. 77.4).

3.4. LES DESIGUALTATS EN EL (RE) CONEIXEMENT DEL LLEURE EDUCATIU PER PART DELS INFANTS I LES SEVES FAMÍLIES I ELS DÈFICITS DE PARTICIPACIÓ EN LA PROGRAMACIÓ DE L'OFERTA

Les desigualtats d'accés apuntades anteriorment també es produeixen per desigualtats en el coneixement de la diversitat d'oferta d'activitats disponibles al territori per part de les famílies, i també per desigualtats en la valoració de la importància del lleure com a recurs educatiu per al desenvolupament dels seus fills. Per comprendre la baixa participació dels infants socialment desfavorits, doncs, cal fer esment no només dels condicionants econòmics ja esmentats, sinó també de desigualtats relacionades amb el capital social i cultural de les famílies.

Les administracions públiques i els agents educatius, doncs, han de combatre les diferències socials en el coneixement i en la valoració de les activitats educatives no lectives, i fomentar el coneixement i la valoració d'aquest àmbit educatiu per part dels col·lectius socialment més desfavorits. Els infants i les famílies tenen dret a rebre informació sobre l'oferta al territori, sobre el projecte educatiu, sobre el procés d'adaptació i integració de l'infant a les activitats, sobre les beques i ajuts existents, etc.

La mateixa Llei 12/2009, del 10 de juliol, d'educació, estableix que les famílies tenen dret a rebre informació sobre les activitats complementàries, les activitats extraescolars i els serveis que s'ofereixen als centres escolars (art. 25.1), tot i que aquesta informació, quan es dona de manera proactiva als centres i a les associacions de mares i pares d'alumnes, se circumscriu sovint al mateix centre escolar.

Molts territoris no disposen de polítiques de difusió de l'oferta de lleure educatiu existent (sistemes d'informació integrats) ni tampoc de polítiques d'orientació i acompanyament dels infants en el si de la mateixa oferta (definició d'itineraris) en què participin els diferents agents educatius i que fomentin l'accés i la permanència dels infants a les activitats existents.

La millora del coneixement de l'oferta també ha d'anar acompanyada d'accions que revalorin la importància d'aquest àmbit educatiu i que sensibilitzin els infants i les seves famílies sobre la contribució del lleure educatiu en el seu desenvolupament personal i social, en el marc de la seva formació al llarg de la vida.

En aquest sentit, val a dir que, ben sovint, l'oferta no és valorada entre la població pel seu valor educatiu, sinó per circumstàncies instrumentals no lligades directament a aquest caràcter educatiu –per exemple, oportunitats de conciliació de la vida laboral i familiar.

D'altra banda, l'interès dels infants per l'àmbit del lleure educatiu sovint també està relacionat amb una adequació insuficient de l'oferta a les seves demandes. Moltes de les activitats de lleure educatiu organitzades als centres escolars i fora d'aquests, de vegades promogudes per les mateixes administracions públiques, no tenen en compte la participació de l'infant en la seva programació, d'acord amb el seu dret a ser escoltat previst en la Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant (art. 12.1).

La mateixa Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, estableix que “les administracions públiques han d'establir procediments destinats a recollir les opinions dels infants i els adolescents amb relació a les polítiques, les normes, els projectes, els programes o les decisions que els afecten” (art. 34.2).

La manca d'adequació de l'oferta és un dels motius que explica la baixa participació dels adolescents en l'àmbit del lleure educatiu.

3.5. LES DESIGUALTATS D'ACCÉS RELACIONADES AMB L'EDAT I EL GÈNERE

A banda de les desigualtats econòmiques, els nivells de participació també varien ostensiblement en funció de l'edat. Com més s'avança en l'edat, especialment a partir dels dotze anys, la participació a les activitats de lleure educatiu decreix. Aquest comportament es deu, en part, als dèficits de dinamització de l'oferta educativa de

molts instituts, en contrast amb el que succeeix als centres de primària, i a les dificultats d'atracció i de fidelització d'aquesta demanda als diferents recursos educatius del territori (entitats de lleure, casals de joves, etc.).

La Llei 33/2010, de l'1 octubre, de polítiques de joventut, estableix que la Generalitat ha de promoure polítiques públiques per fomentar, entre d'altres, la participació social dels joves, amb una cura especial entre els joves amb problemes d'adaptació, amb discapacitat i en situació o risc d'exclusió social (art. 3.1). Així mateix, insta els poders públics a promoure la cultura participativa de les persones joves i la seva intervenció en els afers públics, fomentant processos de participació juvenil i facilitant als joves les condicions per fer-ho possible (art. 44), i a impulsar l'associacionisme juvenil (art. 45).

Els nivells de participació també varien en funció del gènere. La separació de les activitats per a nens/nois i nenes/noies, especialment en l'àmbit esportiu, que és el que té una participació més alta, i la reproducció del gènere a través de la programació de l'oferta, amb activitats més per a nois o per a noies, especialment als centres escolars, afavoreixen aquesta situació. Les desigualtats de gènere no només perjudiquen el caràcter coeducatiu de les activitats de lleure, sinó que també poden suposar, en alguns casos, dificultats en l'accés. De fet, els nens/nois participen més que les nenes/noies en activitats esportives i les nenes/noies participen més que els nens/nois en activitats no esportives.

Els agents educatius, doncs, han de vetllar per evitar la reproducció de desigualtats de gènere a partir del disseny del tipus d'oferta programada i han d'incorporar la perspectiva de gènere en la programació de les activitats.

De fet, la Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, estableix que els poders públics han d'introduir la perspectiva de gènere en el desenvolupament i l'avaluació de les mesures que adopten amb relació als infants i els adolescents, de manera que en totes les actuacions i tots els programes que els adrecen es tingui en compte que són

nois i noies i que poden tenir necessitats iguals o específiques (art. 10.1).

Més específicament en l'àmbit de l'esport, el Decret 58/2010, del 4 de maig, de les entitats esportives de Catalunya, ja preveu que aquestes han d'incorporar en els programes esportius mesures adequades per a l'aplicació real i efectiva del principi d'igualtat entre dones i homes, promoure l'esport femení i afavorir l'obertura de les disciplines esportives a les dones per mitjà del desenvolupament de programes específics i plans especials d'acció positiva per a la igualtat de dones i homes, amb l'objectiu de garantir de manera progressiva la igualtat real i efectiva de dones i homes en la pràctica de cada modalitat esportiva (art. 136).

En aquesta línia, la Llei 12/2009, del 10 de juliol, d'educació, també estableix que el Govern, a proposta del Departament d'Ensenyament i en el termini de dos anys a partir de l'entrada en vigor d'aquesta llei, ha d'aprovar un pla per a la igualtat de gènere en el sistema educatiu que inclogui mesures específiques per a la igualtat de gènere en els diversos àmbits educatius, també en l'àmbit del lleure (disposició transitòria setena).

3.6. LES MANCANCES EN EL CARÀCTER INCLUSIU, COEDUCATIU I INTERCULTURAL DE LES ACTIVITATS DE LLEURE EDUCATIU

En epígrafs anteriors s'ha assenyalat que el lleure educatiu no sempre garanteix que nens i nenes tinguin les mateixes oportunitats de participació o que aquest àmbit sigui de coeducació. Així mateix, s'ha destacat que les activitats no sempre presenten una composició social heterogènia, assimilable a la realitat dels barris i municipis on s'ubiquen, ni contribueixen suficientment a generar oportunitats de relacions interculturals entre infants d'orígens socials diferents.

En aquest punt, cal afegir la necessitat que les activitats promoguin el seu caràcter inclusiu i que garanteixin la participació i l'adequada atenció de les necessitats educatives dels infants amb discapacitat o pluridiscapacitat (o altres infants amb

necessitats educatives especials, incloses les de caràcter conductual), tenint present que l'heterogeneïtat dels infants amb discapacitat requerirà accions positives diferenciades de les administracions.

Els dèficits d'educació inclusiva es fan presents en l'entorn escolar, especialment en les activitats complementàries i extraescolars i el servei de menjador escolar, i també en altres activitats i serveis fora d'aquests organitzats per entitats i administracions públiques (casals de vacances, etc.). Les mancances detectades pel Síndic són les dificultats d'accés per manca de personal educador suficient o amb la formació adequada i pels dèficits en la provisió de personal de suport per part de l'Administració afectada que acompanyi la participació d'aquests infants (o per la necessitat que la família es faci càrrec econòmicament de la provisió d'aquest personal, amb un cost molt més elevat que les altres famílies). Sovint les ràtios establertes per norma no són adequades per als infants amb discapacitat que participen en activitats de lleure ordinàries. La progressiva incorporació de l'alumnat amb necessitats educatives especials als centres ordinaris ha accentuat aquestes queixes i també els requeriments de compensar les desigualtats en l'àmbit no lectiu.

El reconeixement del dret a l'educació en igualtat d'oportunitats en un sentit més ampli, que compregui també el temps no escolar i la integració de l'educació en el lleure en el sistema educatiu –tal com preveu la mateixa Llei 12/2009, del 10 de juliol, d'educació–, i el reconeixement del dret dels infants amb discapacitat a participar activament i en igualtat d'oportunitats en la vida social i comunitària i el deure dels poders públics de prestar una atenció especial i d'eliminar actituds discriminatòries per fer-ho possible –tal com estableixen la Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència (art. 42.1, 42.2), o la Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant (art 23)– són referències jurídiques que reforcen la necessitat de preservar i fomentar el caràcter inclusiu del lleure educatiu.

El caràcter lectiu o no lectiu dels serveis i de les activitats educatives no justifica

l'existència de criteris d'admissió que puguin ser discriminatoris, ni exigeix les administracions afectades d'intervenir per compensar les desigualtats d'accés. Les activitats organitzades més enllà de l'horari lectiu als centres escolars o fora d'aquests no constitueixen una prestació de caràcter obligatori, però un cop establerta tots els infants hi han de poder accedir en condicions d'igualtat, amb independència de les seves característiques personals.

Així mateix, en aquests àmbits les administracions han de garantir amb el seu suport l'atenció adequada de les necessitats educatives especials dels infants.

La mateixa Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, també "insta els poders públics a introduir la perspectiva de la diversitat funcional en el desenvolupament i l'avaluació de les mesures que adopten amb relació als infants i els adolescents, de manera que en totes les actuacions i tots els programes que els adrecen es tinguin en compte les diferents maneres en què funciona llur cos i que poden tenir necessitats iguals o específiques" (art. 10.2).

El suport de les administracions públiques a la integració dels infants amb discapacitat en les activitats de lleure educatiu, l'adaptació de l'activitat a les necessitats educatives especials d'aquests infants (adaptabilitat de l'entorn, dels espais, dels materials, del mobiliari; accessibilitat de la informació, etc.), la formació dels educadors (voluntaris o professionals) en l'atenció d'aquestes necessitats educatives especials o la no-assumpció de costos addicionals en les quotes d'accés (pels suports addicionals requerits) són aspectes essencials per promoure la participació d'aquests infants en igualtat d'oportunitats.

Finalment, encara que aquest informe es refereix al dret dels infants al lleure educatiu, també cal fer esment del dret al lleure de les persones adultes amb discapacitat perquè tenen moltes dificultats per poder participar en l'oferta comunitària en les mateixes condicions que la resta de la població, a causa de la manca d'oportunitats i de condicions que en garanteixin la participació. En l'actualitat, la regulació del lleure per a persones adultes

amb discapacitat és inexistent, i les seves oportunitats de lleure educatiu es donen sovint a través de respostes segregadores, amb una oferta lúdica "paral·lela" al lleure comunitari i proveïda per entitats del sector i programes especials, en entorns específics en què únicament accedeixen persones amb discapacitat i en què aquestes persones tenen poques opcions reals d'elecció i de decisió i es converteixen sovint en mers usuaris que utilitzen els programes i les activitats que se'ls ofereix sense capacitat d'opinar ni de ser escoltats.

3.7. L'ACCESSIBILITAT DELS EQUIPAMENTS I DELS ESPAIS PÚBLICS PER AL DESENVOLUPAMENT D'ACTIVITATS DE LLEURE EDUCATIU

Un dels aspectes estratègics per al lleure educatiu té a veure amb l'obertura dels equipaments i espais públics (escoles, equipaments esportius i culturals, etc.) existents al territori per al desenvolupament d'activitats de lleure educatiu, amb la possibilitat que els mateixos promotors de l'oferta, com ara les entitats infantils i juvenils, puguin disposar-ne.

En relació amb l'aprofitament de les instal·lacions escolars, val a dir que l'ordenament jurídic ja regula l'ús social dels centres i en fomenta l'accés per al desenvolupament d'activitats de lleure educatiu.

Així, la Llei 12/2009, del 10 de juliol, d'educació, estableix que "els centres públics, en el marc de llur autonomia, i d'acord amb els ens locals corresponents, poden establir acords amb associacions sense ànim de lucre per a autoritzar-los l'ús de les instal·lacions del centre més enllà de l'horari escolar" (art. 39.3).

En aquesta línia, el Decret 102/2010, del 3 d'agost, d'autonomia dels centres educatius, estableix que el Departament d'Ensenyament, els ajuntaments i els centres públics promouen l'ús social dels edificis i les instal·lacions dels centres educatius públics fora de l'horari escolar, per part de persones físiques o jurídiques sense ànim de lucre, per a la realització d'activitats educatives, culturals, artístiques, esportives o altres de caràcter social i que no suposen l'establiment

d'obligacions jurídiques contractuals o de qualsevol altra mena (art. 53.1).

Pel que fa a les escoles i altres centres educatius dels quals tinguin la propietat demanial, correspon als ajuntaments resoldre sobre l'ús social fora de l'horari escolar i, en conseqüència, adoptar les mesures oportunes en matèria de vigilància, manteniment i neteja dels locals i de les instal·lacions emprades, respondre que els equipaments i els materials del centre eventualment emprats per a l'exercici de l'activitat romanen en perfecte estat d'ús i garantir que, si l'activitat comporta despeses per al centre, qui utilitzi les instal·lacions del centre compensi el centre per les despeses ocasionades (art. 54.2).

Pel que fa als instituts i qualsevol altre centre públic la propietat demanial del qual sigui de la Generalitat, correspon al director o directora de cada institut autoritzar l'ús social de les instal·lacions del centre fora de l'horari escolar. Així mateix, la direcció del centre pot subscriure convenis amb persones físiques o jurídiques sense ànim de lucre per afavorir l'ús social d'aquests centres, d'acord amb els criteris que hagi aprovat el consell escolar del centre, i fixar l'import de la compensació econòmica derivada de l'activitat que s'hi ha de desenvolupar (art. 54.3 i 54.4).

De fet, en els darrers temps, i amb aquest propòsit, han proliferat iniciatives consistents, per exemple, en l'aprofitament de les instal·lacions escolars en horari no lectiu per part dels infants i dels agents educatius (famílies, entitats, etc.). Aquestes iniciatives incrementen les oportunitats educatives en horari no lectiu dels infants i joves, redueixen les desigualtats d'accés a aquest àmbit educatiu i situen l'escola com a institució de referència al territori.

Amb tot, aquests processos d'obertura dels centres escolars generen reticències i no sempre presenten nivells adequats d'implicació en el foment de les activitats per part dels equips directius i el professorat dels mateixos centres. A més, encara hi ha molts equipaments escolars infrautilitzats, en part, per la discrecionalitat amb què actuen molts ajuntaments i direccions d'escoles i instituts en el foment de l'ús social de les instal·lacions.

Els dèficits encara existents en l'accessibilitat dels centres escolars per part dels agents de lleure educatiu es poden fer extensibles a altres equipaments públics, com ara poliesportius, biblioteques, centres cívics, etc.

A aquesta realitat, s'hi ha d'afegir que moltes entitats de lleure educatiu tenen dificultats relacionades amb la disponibilitat de locals estables i ben condicionats per a la realització de les seves activitats.

3.8. ELS DÈFICITS DE RECONeixEMENT DEL CARÀCTER EDUCATIU DE LES ACTIVITATS I ELS DÈFICITS D'INTEGRACIÓ DELS AGENTS DE LLEURE EDUCATIU EN EL TREBALL EN XARXA

La Llei 12/2009, del 10 de juliol, d'educació, reconeix el caràcter educatiu de les activitats de lleure, les incorpora en el marc del sistema educatiu i en promou l'articulació entre els centres educatius i els ens locals, les famílies i les associacions en què s'agrupen i les entitats, associacions i empreses d'educació en el lleure, en els diferents territoris (art. 39.1).

Amb aquest objectiu, aquesta llei integra les entitats de lleure a la comunitat educativa (art. 19.1), insta el sistema educatiu a afavorir l'educació més enllà de l'escola (art. 2.1) i promou que els centres i els ajuntaments elaborin conjuntament plans o programes socioeducatius de vinculació i integració de l'escola en l'entorn social (art. 40.1) i que les administracions impulsin acords de col·laboració per potenciar conjuntament accions educatives en l'entorn (art. 40.2).

El Decret 102/2010, del 3 d'agost, d'autonomia dels centres educatius, preveu la relació i la vinculació de les activitats extraescolars i complementàries amb el projecte educatiu de centre i, si n'hi ha, de territori (art. 9.2), i que l'oferta i la prestació de determinats serveis, com el de menjador escolar, s'han de regir pels criteris educatius establerts en els projectes educatius de centre (art. 9.3). I, paral·lelament, aquest ordenament estableix que els projectes educatius dels centres considerin mecanismes de col·laboració amb l'entorn i estratègies d'actuació que els vinculin amb els altres centres del mateix nivell, amb els

ajuntaments, amb el projecte de zona educativa, amb els plans d'entorn i altres plans socioeducatius i amb els projectes educatius de caràcter territorial, si n'hi ha (art. 11).

A la pràctica, però, la vinculació entre educació formal i lleure educatiu encara és feble, atès que no sempre l'escola concep el lleure com a àmbit educatiu i socialment necessari, i els projectes educatius de centre no incorporen plenament les activitats educatives extraescolars o fora de l'horari escolar com a pròpies.

En relació amb la integració dels agents de lleure educatiu en el treball en xarxa, val a dir que en els darrers temps s'han intensificat les polítiques que es proposen promoure tant la vinculació de l'escola al territori com la implicació i coresponsabilitat dels agents locals amb els reptes que té plantejats avui l'educació. És el cas dels plans educatius d'entorn, dels projectes educatius de ciutat i d'altres experiències de treball en xarxa en l'àmbit educatiu (xarxes 0-18, taules territorials d'infància, taules o plataformes d'entitats educatives, plans comunitaris, etc.), que es plantegen com una oportunitat de planificació compartida de respostes integrades i comunitàries a les necessitats educatives dels infants i els joves del territori. Actualment, pocs agents educatius discuteixen la necessitat de promoure el treball conjunt entre centres, AMPA, serveis socials, entitats infantils, etc.

Tot i això, encara hi ha territoris que estan mancats de polítiques que promoguin una major coordinació entre els diferents agents educatius, i de manera especial entre els àmbits de l'educació formal i del lleure educatiu. A tall il·lustratiu, molts municipis disposen de xarxes entre centres escolars i paral·lelament amb xarxes sectorials d'entitats, però és menys freqüent que disposin de xarxes intersectorials aglutinadores tant dels agents d'educació formal com no formal. Les mateixes AMPA, que són un agent educatiu clau pel que fa a la provisió d'oferta educativa al territori, sovint actuen de forma aïllada i sense aliances externes. La diversitat de formes i d'estructures de funcionament d'aquests agents, més basada en el voluntariat o en el treball de personal remunerat, més institucionalitzats o més informals, no contribueix a promoure la coordinació i l'articulació de projectes

compartits entre els diversos agents educatius del territori.

Els dèficits de coordinació també es produeixen sovint amb els serveis socials municipals per a l'atenció de casos derivats per aquests.

En aquest context, les administracions públiques han de facilitar la creació d'estructures de coordinació en l'àmbit del lleure per part dels mateixos agents educatius i promoure la participació de les entitats de lleure en les estructures de coordinació en l'àmbit educatiu en general (consells escolars municipals, plans educatius d'entorn, taules territorials, etc.).

3.9. ELS DÈFICITS DE RECONeixEMENT SOCIAL DE L'EDUCADOR DE LLEURE EDUCATIU

Un dels principals problemes estructurals que pateix l'àmbit del lleure educatiu fa referència a la dotació dels educadors que han de fer possible el desenvolupament de les activitats. Nombroses entitats de lleure educatiu de caràcter associatiu tenen dificultats per captar i retenir al llarg del temps els educadors voluntaris. I, en aquesta línia, els serveis que funcionen amb educadors contractats també pateixen problemes d'elevada rotació laboral.

La manca de reconeixement de la figura de l'educador en el lleure, els dèficits de reconeixement social del lleure educatiu o del voluntariat, les dificultats de penetració del lleure educatiu entre els joves o l'escassa remuneració per al desenvolupament de les activitats (en el cas d'educadors no voluntaris) són alguns dels factors explicatius i que posen en joc la continuïtat i l'estabilitat de l'oferta.

3.10. LA MANCA DE CRITERIS D'EQUITAT EN L'ADMISSIÓ DELS INFANTS A LES ACTIVITATS DE LLEURE EDUCATIU SUFRAGADES AMB FONS PÚBLICS

Hi ha nombrosos serveis, com ara escoles de música, escoles d'art, centres oberts, casals infantils, casals de vacances, escoles d'idiomes, casals de joves, tallers en centres cívics, etc., que promouen activitats educatives no lectives que estan sufragades amb fons públics. Per garantir

la igualtat en l'accés, l'ordenament jurídic només preveu, en els ensenyaments reglats, l'establiment de criteris de prioritat en l'admissió que discriminin positivament determinats col·lectius socialment desfavorits o amb necessitat de suport educatiu.

En efecte, tant la Llei 12/2009, del 10 de juliol, d'educació (art. 47), com el Decret 75/2007, del 27 de març, pel qual s'estableix el procediment d'admissió de l'alumnat als centres en els ensenyaments sufragats amb fons públics (art. 7), estableixen criteris de prioritat en l'accés als ensenyaments de règim general referits, entre d'altres, a la renda de la unitat familiar o a la discapacitat. En canvi, per exemple, en l'accés a les escoles públiques de música i d'art, on s'imparteixen ensenyaments artístics no reglats previstos també en la Llei 12/2009, del 10 de juliol, d'educació (art. 65), l'ordenament jurídic ja no regula l'admissió a aquests estudis ni estableix criteris específics.

En aquest i altres casos de serveis educatius, són els ajuntaments, titulars d'aquests centres, que estableixen, si hi ha més demanda que oferta, criteris d'admissió propis per ordenar la prioritat (ordre d'arribada, empadronament, etc.), generalment sense discriminar positivament determinades condicions socials. Ocasionalment, els professionals dels serveis socials municipals poden fer propostes d'ingrés d'infants de famílies que tenen dificultats socials i econòmiques, que s'intenten satisfer d'acord amb les seves

necessitats específiques de suport educatiu. Amb tot, aquesta possibilitat acostuma a quedar restringida als infants usuaris dels serveis socials, que es troben en situació de risc social, i no afecta el conjunt d'infants que poden tenir dificultats econòmiques per accedir a aquest tipus de serveis educatius.²¹

Pel que fa als costos d'accés, i al marge de la possible concessió d'ajuts parcials o totals, si n'hi ha, ocasionalment aquests serveis també preveuen bonificacions o exempcions de les quotes per a famílies nombroses o monoparentals, de conformitat amb l'article 1.2 i la disposició final primera de la Llei 40/2003, de protecció de les famílies nombroses, i els articles 18 i 20 de la Llei 18/2003, de suport a les famílies. Amb tot, aquestes bonificacions, generalment, no remetent explícitament a altres factors explicatius de les desigualtats d'accés com ara la renda familiar, per exemple.

Amb vista a garantir l'accessibilitat econòmica a aquest servei, i que cap infant deixi de fer-ne ús o en quedi exclòs per raons econòmiques, els poders públics i els titulars dels serveis educatius disposen de diversos instruments, com ara l'import del preu públic, que pot ser més o menys elevat; les bonificacions o els ajuts per a les famílies que tenen dificultats per sufragar íntegrament el cost establert, que poden tenir més o menys cobertura, i la incorporació d'altres mecanismes de foment de la igualtat en l'accés, com ara els sistemes de tarifació social ja implantats en alguns ajuntaments.

²¹ Convé recordar que els infants socialment menys afavorits fan un ús molt limitat d'aquest tipus de serveis educatius i que la provisió pública en ensenyaments l'oferta dels quals no està garantida de forma universal esdevé fonamental per evitar que hi hagi aquestes desigualtats d'accés.

4. PRINCIPALS ACTUACIONS DEL SÍNDIC EN L'ÀMBIT DEL LLEURE EDUCATIU

En els darrers anys, el Síndic ha desenvolupat diverses actuacions relacionades amb la defensa del dret al lleure educatiu en condicions d'igualtat i la formació en ensenyaments artístics no reglats, especialment a partir de queixes de famílies els infants de les quals se'n veien privats. Les principals problemàtiques plantejades estaven relacionades amb els aspectes següents:

Desigualtats econòmiques en l'accés

■ Respecte als costos d'accés, el Síndic ha rebut queixes referides als increments de quotes de determinats serveis municipals (casals municipals, escoles de música, etc.), aplicats per compensar les restriccions pressupostàries o la reducció de les subvencions que els ens locals reben d'altres administracions, com ara el Departament d'Ensenyament. En el cas de les escoles de música i dansa (específicament en la part de l'oferta no reglada), aquests increments de quotes també s'han vist acompanyats ocasionalment de mesures que podien afectar la qualitat i la diversificació de l'oferta (reducció de les dedicacions horàries del professorat, augment del nombre d'alumnes per classe o supressió de determinades activitats minoritàries).

Per garantir la igualtat d'oportunitats en l'accés, el Síndic posa de manifest la necessitat d'estudiar la possibilitat de convocar ajuts, bonificacions i sistemes de tarifació social per afavorir que els fills de famílies socialment desfavorides puguin fer ús d'aquests serveis i no en quedin exclosos per raons econòmiques, especialment després de l'increment de taxes. I, en general, també, que cal preservar al màxim possible la inversió en aquests serveis públics i estudiar la possibilitat de restablir determinades condicions de prestació del servei quan la conjuntura econòmica sigui més favorable.

■ El Síndic també ha rebut nombroses queixes relacionades amb les dificultats que tenen determinades famílies

socialment desfavorides a l'hora de sufragar el cost de les sortides i colònies escolars, i amb els llimbs legals existents en el cas de les activitats fora del recinte escolar que es fan parcialment o completa en horari lectiu, però que tenen el caràcter de voluntàries o complementàries. El Document 3/2000: Activitats extraescolars i complementàries i serveis escolars, elaborat pel Consell Escolar de Catalunya l'any 2000, ja advertia que "en els centres públics, el marc legal actual comporta que algunes activitats educatives bàsiques que s'han de realitzar fora del centre i/o que requereixen algun tipus de despesa per part de les famílies hagin de tenir la consideració de complementàries i, per tant, no obligatòries. Com a conseqüència d'això, de vegades s'acaba no realitzant-les o bé un sector d'alumnes deixa de participar-hi. Quan aquestes activitats impliquen horaris extraordinaris cal apel·lar exclusivament a la bona voluntat del professorat per tal que siguin possibles. Tot plegat fa que en contextos escolars desafavorits aquestes siguin cada vegada més difícils de desenvolupar" (sic). Davant d'aquesta realitat, cal tenir present que la normativa d'educació preveu que els alumnes puguin accedir en igualtat d'oportunitats a les activitats i als serveis que s'organitzen en cadascun dels centres i que les famílies que pateixen situacions de precarietat econòmica, doncs, no s'haurien de veure limitades a l'hora d'accedir a aquestes activitats i serveis.

Dèficits en el caràcter inclusiu de les activitats

■ Aquestes desigualtats d'accés també es s'observen en les activitats complementàries i extraescolars i en els serveis de menjador escolar entre l'alumnat amb discapacitat. Tal com s'ha posat de manifest anteriorment –i no només als centres escolars sinó també en l'oferta organitzada per entitats i administracions–, en el marc de l'activitat del Síndic hi ha nombroses queixes per la manca d'oportunitats de l'alumnat amb discapacitat a l'hora d'accedir a aquestes activitats i serveis, i pels dèficits en la provisió de personal de suport per part de l'administració afectada que acompanyi la seva participació. Ocasionalment, els costos derivats de la necessitat de pro-

veir aquest personal de suport van a càrrec de la família com a condició necessària per a l'accés i no s'imputen com a despeses pròpies del servei. En aquest sentit, la discapacitat no pot generar en l'infant que la pateix un sobrecost en l'accés a drets bàsics i és responsabilitat del servei adequar les condicions per fer possible la participació de qualsevol infant, sigui quina sigui la seva condició.

Requisits discriminatoris d'accés a les activitats

■ El Síndic ha rebut queixes per la denegació d'accés a serveis públics de lleure en el cas d'infants amb progenitors que no estaven al corrent de les seves obligacions tributàries, circumstància que, a criteri d'aquesta institució, és irregular. Cal tenir present que el dret de l'infant a accedir a aquestes activitats educatives infantils hi és al marge del capteniment dels seus progenitors o tutors legals en relació amb el pagament de les obligacions tributàries, i que l'incompliment de determinades obligacions dels progenitors no pot justificar excloure l'infant del seu dret a accedir a un servei municipal, entre altres motius, perquè aquesta decisió no està basada en la consideració de l'interès superior de l'infant i no promou l'exercici efectiu del seu dret a participar a activitats d'educació en el lleure.

■ En aquesta mateixa línia, també es poden esmentar les queixes relacionades amb les sancions o expulsions d'infants de determinades activitats de lleure (especialment de caràcter esportiu) per conflictes dels pares amb els responsables de les activitats o per mals comportaments d'aquests durant el desenvolupament de les activitats. Denegar l'accés d'un infant a les activitats per la manca de compliment de determinades normes de convivència per part dels progenitors també vulnera el dret de l'infant al lleure perquè aquesta sanció no promou l'exercici efectiu del dret d'aquest infant a participar a aquestes activitats educatives, ni té finalitats educatives per a l'infant, sinó que es fonamenta en la voluntat de penalitzar o corregir una determinada conducta dels progenitors.

■ Dins de les mesures que exclouen infants del lleure també hi ha les queixes referides a

la normativa que regula l'accés a les llicències federatives i a les competicions esportives de la Federació Catalana de Futbol. Els requisits establerts a instàncies de la Federació Espanyola de Futbol i de la FIFA per als jugadors estrangers, consistents en l'obligació de justificar cinc anys de residència mínima o, alternativament, un canvi de residència dels progenitors per motius aliens al futbol, discriminen els infants estrangers no acompanyats tutelats per la DGAIA en la pràctica d'aquest esport. La necessitat de protegir els infants de determinades pràctiques mercantils contràries a l'interès superior dels infants (en la transferència i l'adquisició de jugadors de futbol a escala global) no hauria de tenir efectes que suposessin obstacles a altres infants per a la pràctica del futbol.

■ En relació amb els reglaments d'admissió, el Síndic també ha rebut queixes relacionades amb la manca de discriminació positiva de determinats col·lectius o de determinades situacions socials en l'admissió a determinats serveis públics, com ara a l'oferta no reglada de les escoles de música i dansa o als casals de vacances municipals. Precisament, pel paper que tenen els serveis públics en la lluita contra les desigualtats d'accés, el Síndic també insisteix en la necessitat d'establir criteris que discriminin positivament determinades condicions socioeconòmiques, per les dificultats que les famílies socialment menys afavorides poden tenir a l'hora d'accedir a ofertes similars en el sector privat no subvencionat.

Dèficits en la disponibilitat d'oferta i en les polítiques de promoció del lleure

■ També com a factor de desigualtat d'accés, el Síndic s'ha ocupat de destacar, en l'àmbit de la lluita contra la segregació escolar, les diferències entre centres escolars en l'oferta fora de l'horari lectiu (activitats extraescolars, activitats complementàries, etc.) i com sovint aquestes diferències estan relacionades amb la capacitat de les famílies de finançar-la (directament o a través de les AMPA o d'aportacions als centres). Aquestes diferències en les aportacions econòmiques de les famílies reproduïxen la segregació escolar en dos sentits.

D'una banda, aquestes aportacions de les famílies, molt condicionades per la composició social dels centres, generen diferències en la disponibilitat de recursos, activitats i serveis educatius als centres a l'abast del seu alumnat i, consegüentment, també en la qualitat del seu projecte educatiu. De fet, les escoles amb una composició social desfavorida acostumen a tenir AMPA molt febles i proporcions d'alumnat que cofinança l'activitat escolar molt baixes, situació que, al seu torn, pot fer que el projecte educatiu del centre resulti menys atractiu per a les famílies i que la seva demanda s'afebleixi encara més. I, d'altra banda, les quotes que han de sufragar les famílies poden desincentivar la demanda socialment més desfavorida de les escoles públiques o concertades amb quotes més elevades, generalment també amb una composició social més afavorida.

■ El Síndic també ha rebut queixes relacionades amb la supressió de colònies escolars, com a resposta del professorat dels centres a les mesures d'austeritat aplicades pel Departament d'Ensenyament. Val a dir que la realització de colònies i sortides escolars s'insereix dins el projecte educatiu dels centres i té una funció educativa específica. Des d'aquesta perspectiva, el Síndic ha recordat que la realització de colònies s'hauria de regir únicament per criteris educatius i de necessitats i composició de l'alumnat.

Així doncs, ha suggerit al Departament d'Ensenyament que, tenint en compte que la Llei d'educació té entre els seus principis rectors l'afavoriment de l'educació més enllà de l'escola i l'equitat com a garantia d'igualtat d'oportunitats, adopti mesures per assegurar que la realització de les colònies es fa en funció d'aquests criteris, en el marc del projecte educatiu del centre i garantint l'accés dels alumnes en condicions d'igualtat. En aquest sentit, i per fer-ho efectiu, el Síndic també ha suggerit que s'adoptin mesures perquè es reconegui als docents i al personal que hi participi, i que s'estableixin ajuts per fomentar l'accés dels centres i dels alumnes en situacions socials o econòmiques desfavorides.

■ En el marc de la seva activitat, el Síndic també constata que, malgrat la importància que en els darrers anys ha adquirit l'entorn en els processos educatius, les mesures d'austeritat han afectat de manera significativa el finançament dels plans educatius d'entorn, amb un impacte sobre el desenvolupament del lleure educatiu en barris socialment poc afavorits. En aquest sentit, cal destacar la contribució dels plans educatius d'entorn en la promoció del lleure educatiu en barris socialment desfavorits de Catalunya, amb actuacions que tenen per objectiu donar respostes integrades i comunitàries a necessitats educatives de l'alumnat escolaritzat en molts centres amb una elevada concentració de complexitat educativa i problemàtiques socials.

■ I, finalment, també com a mostra del paper que té el lleure educatiu en la igualtat d'oportunitats dels infants, el Síndic també s'ha ocupat de destacar que els serveis i les entitats de lleure, siguin de titularitat pública o d'iniciativa privada, assumeixen un paper fonamental a l'hora de combatre els efectes de la pobresa infantil. L'*Informe sobre la malnutrició infantil a Catalunya*, presentat al Parlament de Catalunya l'any 2013, constata que els centres oberts, els casals infantils, els casals d'estiu, etc. són serveis bàsics i estratègics per proveir els infants d'oportunitats d'alimentació adequada i que molts d'aquests serveis distribueixen esmorzars, dinars i berenars, en funció de l'horari d'atenció, de manera que els infants socialment desfavorits que en fan ús tenen cobertes, encara que sigui parcialment, aquestes necessitats. Amb tot, per fer més efectiva aquesta actuació, el Síndic també destacava la necessitat de combatre les desigualtats d'accés i les desigualtats territorials, de garantir la cobertura en els períodes de vacances, etc.

Aquests són alguns exemples del tipus d'actuacions desenvolupades pel Síndic que tenen a veure amb l'objecte d'aquest informe i que il·lustren que amb un esforç més gran de desplegament normatiu i amb una millor provisió de polítiques públiques de suport el dret al lleure educatiu dels infants es podria garantir i protegir millor.

5. CONCLUSIONS

Aquest informe té per objectiu analitzar l'exercici efectiu i en igualtat d'oportunitats del dret dels infants al lleure educatiu, previst en la Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant (art. 31), i suggerir recomanacions a les administracions afectades per millorar-ne la participació en sentit ampli, no només referida a l'educació en el lleure, sinó al conjunt d'activitats adreçades a infants amb finalitats lúdiques i educatives (activitats extraescolars, d'educació en el lleure, esportives, etc.).

Les dades disponibles, per bé que escasses per les característiques del sector, posen de manifest que:

- Hi ha un elevat nombre d'infants que participa en activitats de lleure educatiu, però la participació dels infants està fortament afectada per desigualtats d'accés, de manera que, amb caràcter general, els infants socialment afavorits tendeixen a participar més a les activitats que els infants socialment menys afavorits.

- El lleure educatiu, si bé és un àmbit de reproducció de les desigualtats socials, també està fortament compromès amb l'equitat: són nombrosos les iniciatives i els recursos destinats per les diferents entitats i administracions públiques per compensar aquestes desigualtats i fomentar l'accés al lleure en igualtat d'oportunitats (beques, serveis gratuïts, participació de voluntariat, polítiques públiques, etc.).

- L'impacte de la crisi econòmica sobre la participació dels infants en aquest àmbit ha estat desigual. D'una banda, la despesa en activitats de lleure de les llars en general (sense poder discriminar en funció de l'edat dels membres) s'ha reduït en els darrers anys, d'acord amb les dificultats creixents de moltes famílies de fer front als costos d'accés. Alhora, diferents indicadors assenyalen que, en part per efecte de la crisi econòmica, determinats àmbits de lleure educatiu han experimentat un estancament o, fins i tot, un decrement dels nivells de participació, que, fins aleshores, havien mantingut una tendència

creixent (participació a les activitats extraescolars organitzades en l'entorn escolar, a programes d'esport escolar, a les activitats d'educació en el lleure notificades a la Direcció General de Joventut, fonamentalment en períodes de vacances, etc.). D'altra banda, però, si bé hi ha àmbits de lleure més afectats per l'impacte de la crisi, n'hi ha d'altres en què globalment la participació dels infants no ha minvat, com ara les activitats d'educació en el lleure que es fan durant el curs en els esplais i agrupaments.

El lleure educatiu també s'ha vist afectat per les mesures d'austeritat aplicades per les administracions públiques per reduir el dèficit públic. Així, s'ha reduït el finançament del Departament de Benestar Social i Família en subvencions a entitats de lleure; s'ha suprimit el finançament del Departament d'Ensenyament en subvencions a ajuntaments i AMPA per a activitats extraescolars o s'ha reduït en els plans educatius d'entorn, en part per la reducció també de les aportacions del Ministeri d'Educació, i s'ha reduït el finançament de la Secretaria General de l'Esport en subvencions a actuacions i programes relacionats amb l'esport federat i l'esport escolar, etc. Si bé hi ha administracions públiques que han vetllat perquè les mesures d'austeritat afectessin menys l'accés al lleure dels infants socialment més desfavorits (per exemple, la despesa en centres oberts o en subvencions per a la concessió d'ajuts per a activitats d'estiu a infants socialment desfavorits no ha minvat), aquesta reducció de la despesa pública ha afectat negativament el desenvolupament de diversos programes que proveeixen els infants d'oportunitats de lleure.

Des de la perspectiva de la planificació de polítiques públiques de promoció del lleure educatiu a Catalunya, els principals dèficits detectats són:

- Les mancances en el desplegament normatiu del dret dels infants al lleure educatiu, especialment pel que fa a la igualtat d'oportunitats en l'accés, que ja està establert com a principi general en la Llei d'educació i la Llei d'infància, tot i que sense un desplegament adequat no es pot exigir de manera efectiva.

- Les desigualtats econòmiques i els dèficits en el desplegament de polítiques d'accessibilitat econòmica a les activitats, sense un sistema general d'ajuts que doni compliment a les previsions recollides en el mateix ordenament jurídic (LEC).
- Les desigualtats territorials en la disponibilitat de l'oferta, amb l'existència de barris i municipis amb una composició social desfavorida, amb oferta feble, poc diversificada i sovint molt condicionada a la inversió de les administracions públiques, i també la diferenciació del lleure en funció de l'origen social, amb ofertes ubicades en un mateix territori però diferenciades pel tipus d'infants que en fan ús.
- Les desigualtats en el (re)coneixement del lleure educatiu per part dels infants i les seves famílies, especialment relacionades amb el capital social i cultural familiar i amb la desigual provisió territorial de polítiques de difusió de l'oferta i d'orientació; i també els dèficits de participació dels infants i les famílies en la programació de l'oferta, sense mecanismes d'escolta dels infants a l'hora de valorar quin tipus d'activitats es fan.
- Les desigualtats d'accés relacionades amb l'edat i el gènere, amb un accés més limitat dels infants a partir dels dotze anys, en bona part per la menor dinamització de l'oferta i per les dificultats d'atraure joves en molts instituts i equipaments juvenils, i també amb una diferenciació dels usos de lleure entre nois i noies, que no només condiciona el caràcter coeducatiu de determinades activitats, sinó també les dificultats d'accés.
- Les mancances en el caràcter inclusiu i intercultural de les activitats de lleure educatiu, per les dificultats de participació dels infants amb discapacitat en les activitats ordinàries i per la baixa participació dels infants d'origen immigrant en moltes ofertes, especialment de caràcter no esportiu.
- La necessitat de promoure un millor aprofitament dels equipaments i dels espais públics per al desenvolupament d'activitats de lleure educatiu, especialment dels centres escolars, que sovint estan infrautilitzats en l'horari no lectiu, tot i que l'ordenament jurídic ho preveu.
- Els dèficits de reconeixement del caràcter educatiu de les activitats, especialment per la feble vinculació entre educació formal i lleure educatiu i per la freqüent manca d'incorporació de les activitats extraescolars en els projectes educatius de centre, i els dèficits d'integració i de coordinació dels agents de lleure educatiu en el treball en xarxa a escala territorial, que limiten les possibilitats de desenvolupar actuacions que millorin la situació del sector.
- Els dèficits de reconeixement social de l'educador de lleure educatiu i la tasca que aconsegueix.
- La manca de regulació de l'admissió dels infants a les activitats de lleure educatiu sufragades amb fons públics i promogudes per administracions públiques, que no assegura que l'accés a serveis com ara escoles de música, escoles d'art, casals de vacances, casals infantils, etc. incorporin criteris d'equitat en l'accés.

6. PROPOSTES I RECOMANACIONS DEL SÍNDIC

6.1. DESENVOLUPAMENT DEL DRET DELS INFANTS AL LLEURE EDUCATIU EN CONDICIONS D'IGUALTAT

6.1.1. Cal que el Departament d'Ensenyament desplegui el marc general d'ordenació de les activitats complementàries, les activitats extraescolars i els serveis escolars dels centres vinculats al Servei d'Educació de Catalunya, tant dels centres públics com dels centres concertats, tal com preveu l'article 158.2 de la Llei 12/2009, del 10 de juliol, d'educació (LEC), de manera que s'asseguri el següent:

Per a les colònies i sortides escolars:

- Els ajuts per fomentar l'accés de l'alumnat a aquestes activitats en igualtat d'oportunitats, tant en centres públics com en centres concertats, i les garanties que la despesa pública destinada s'adreci efectivament a aquests ajuts per a infants (art. 50.3 i 202 de la LEC).

- El dret a la participació de l'alumnat i a la no-exclusió per raons econòmiques.

- L'accés en igualtat de condicions per mitjà de l'establiment de quanties màximes (art. 205.11 de la LEC), fraccionament de quotes com a mecanisme per afavorir-ne l'accessibilitat, la voluntarietat, el caràcter no lucratiu, etc.

Per a les activitats extraescolars organitzades en centres escolars:

- Els ajuts per fomentar l'accés de l'alumnat a aquestes activitats en igualtat d'oportunitats, tant en centres públics com en centres concertats (art. 202 de la LEC), i les garanties que la despesa pública destinada s'adreci efectivament a aquests ajuts per a infants (quan els centres disposen d'activitats) o a les AMPA, especialment en zones socialment desfavorides, per a l'organització d'activitats de lleure en horari extraescolar (quan els centres no disposen d'activitats, ja que els ajuts no serveixen si les escoles on van aquests alumnes no disposen d'oferta).

- El caràcter no lucratiu d'aquestes activitats i les garanties per fer-ho possible.

- El caràcter inclusiu, coeducatiu i intercultural d'aquestes activitats i les garanties per fer-ho possible.

- El dret dels infants a ser informats en relació amb les activitats i el dret a ser escoltats a l'hora d'establir-ne la programació.

- L'obertura de les activitats extraescolars als infants del territori.

- Les subvencions per a la creació i el manteniment d'AMPA en entorns socials desfavorits, com a agent dinamitzador clau, amb la col·laboració de les federacions d'aquestes associacions.

6.1.2. Cal que el Departament d'Ensenyament i el Departament de Benestar Social i Família despleguin el dret a l'accés en igualtat d'oportunitats, d'acord amb les previsions de la LEC, i la Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, i més concretament:

En relació amb les activitats de lleure educatiu en general, cal desenvolupar aspectes com ara:²²

- El reconeixement del caràcter educatiu de les activitats de lleure i la seva vinculació amb el sistema educatiu i els criteris de qualitat a què s'han d'ajustar per garantir la contribució al procés educatiu, d'acord amb el que estableix l'article 39 de la LEC.

- La garantia del compliment del deure de les administracions públiques d'establir sistemes d'ajuts o de bonificacions i exempcions per als infants amb més dificultats econòmiques, l'especificació de criteris socials i econòmics prioritaris per discriminar la concessió d'aquests ajuts entre les famílies i també les garanties que la despesa pública destinada s'adreci efectivament a ajuts per als infants.

- El deure de les administracions públiques d'establir mesures de foment per garantir que tots els infants puguin participar en els plans i programes socioeducatius i en les activitats d'educació en el lleure en condicions

²² En part, amb la revisió o el desplegament del Decret 137/2003, del 10 de juny, de regulació de les activitats d'educació en el lleure en les quals participen menors de divuit anys.

d'equitat, sense discriminació per raons econòmiques, territorials, socials, culturals o de capacitat.²³

■ La implicació de les administracions públiques en les garanties d'accés i de suport dels infants amb necessitats educatives especials al lleure educatiu, sense discriminacions de cap tipus, amb l'establiment de ràtios específiques i de criteris de qualificació del personal educador per garantir l'atenció adequada d'aquestes necessitats educatives especials.

■ El tractament preferencial que han de rebre les entitats de lleure educatiu en l'ús de les instal·lacions escolars més enllà de l'horari escolar o en l'accés a determinats equipaments públics.

■ El dret dels infants a ser escoltats i a rebre la informació sobre l'oferta d'activitats.

En relació amb les activitats i els serveis de lleure educatiu duts a terme o sufragats amb fons públics (casals d'estiu, etc.), addicionalment i en coordinació amb els ajuntaments, cal desenvolupar aspectes com ara:

■ El tractament especial i preferencial que han de rebre els infants de determinats col·lectius en l'accés a l'oferta i als ajuts existents, com ara els infants tutelats per l'Administració (en centres residencials i també en acolliment familiar) i els infants amb discapacitat i amb altres necessitats educatives especials, a banda d'altres situacions d'especial vulnerabilitat mereixedores d'aquest tracte.

■ L'establiment de ràtios i de criteris de qualificació del personal educador per garantir l'atenció adequada dels infants amb discapacitat o amb altres necessitats educatives especials.

■ El caràcter no lucratiu de les activitats i els serveis de lleure educatiu sufragats amb fons públics.

■ Les bonificacions i les exempcions per a determinats col·lectius en l'accés a les

activitats de lleure sufragades amb fons públics.

■ La regulació de qui ha d'assumir el cost de l'atenció de les necessitats educatives especials.

■ Els avantatges econòmics de què puguin gaudir els infants que participen en activitats de lleure educatiu en l'ús de determinats serveis públics (transports, entrades a equipaments esportius i culturals, etc.).

■ El caràcter inclusiu, coeducatiu i intercultural del lleure educatiu.

■ El paper d'aquestes activitats com a espais de respir per a famílies acollidores i per a famílies d'infants amb necessitats educatives especials.

En relació amb el servei de menjador escolar, cal desenvolupar aspectes com ara:²⁴

■ El reconeixement del caràcter educatiu del temps de menjador escolar.

■ L'establiment i les garanties de la formació adequada i de les ràtios dels professionals que atenen els infants en el servei de menjador escolar, d'acord amb el seu caràcter educatiu, com a requisits d'equitat i de qualitat.

■ El tractament especial que han de rebre els alumnes amb necessitats educatives especials en l'accés als ajuts de menjador escolar.

■ L'establiment de ràtios i de criteris de qualificació del personal educador per garantir l'atenció adequada dels infants amb discapacitat o amb altres necessitats educatives especials, incloses les de caràcter conductual, siguin per inquietud psicomotriu, manca d'autocontrol o qualsevol altra manifestació, i les garanties d'accés als mitjans i els recursos de suport personal específics necessaris, sense discriminacions de cap tipus, i el dret a no ser exclosos del servei de menjador per raó de les seves necessitats especials.

²³ D'acord amb l'article 41 de la Llei 12/2009, del 10 de juliol, d'educació, i l'article 57.3 de la Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència.

²⁴ Amb la revisió o el desplegament del Decret 160/1996, del 14 de maig, pel qual es regula el servei escolar de menjador als centres docents públics de titularitat del Departament d'Ensenyament.

■ La inclusió dels centres concertats en la normativa que regula la provisió del servei de menjador escolar, actualment només aplicable als centres públics.

■ El desenvolupament d'instruments per garantir la igualtat d'oportunitats en l'accés al servei (sistemes d'ajuts, llindars de renda per a la percepció dels ajuts, etc.).

En relació amb els ensenyaments no reglats (escoles de música i de dansa, ensenyaments d'idiomes de règim especial, etc.), cal desenvolupar aspectes com ara:²⁵

■ Els criteris d'admissió en l'accés als ensenyaments no reglats que incorporin, en cas de més demanda que oferta, criteris de prioritat relacionats amb la renda familiar.

■ La reserva de places per a infants amb necessitats educatives especials.

■ El deure de les administracions públiques d'establir sistemes d'ajuts o de bonificacions i exempcions per als infants amb més dificultats econòmiques, i la possibilitat d'incorporar sistemes de tarifació social.

6.2. AJUTS ECONÒMICS PER ALS INFANTS SOCIALMENT DESFAVORITS

6.2.1. Cal que el Departament d'Ensenyament doni compliment a l'article 202 de la LEC, que preveu que el Departament, per raons d'oportunitat social, d'equitat o de no-discriminació per raons econòmiques, estableixi ajuts i atorgui beques amb relació a activitats complementàries i extraescolars, i garanteixi que la despesa pública destinada s'adreci efectivament a aquests ajuts per a infants

6.2.2. Cal que les administracions públiques que gestionen directament activitats i serveis de lleure educatiu sufragats amb fons públics, o hi donen suport financer, estableixin mesures d'accessibilitat econòmica (ajuts econòmics, bonificacions i exempcions, sistemes de tarifació social, etc.).

6.2.3. Que les administracions públiques preservin l'esforç a l'hora d'assegurar al màxim possible la igualtat d'oportunitats dels infants en l'accés i en l'aprofitament de les activitats de lleure educatiu i evitin que l'actual procés de desinversió pública perjudiqui la igualtat d'oportunitats en aquest àmbit, d'acord amb el principi de prioritat pressupostària de la infància establert per l'article 15.1 de la Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència.

6.3. PLANS LOCALS DE DINAMITZACIÓ DEL LLEURE EDUCATIU

6.3.1. Cal que els ajuntaments i el Departament d'Ensenyament garanteixin la continuïtat dels plans educatius d'entorn pel que fa a les actuacions relacionades amb el lleure educatiu i promoguin, conjuntament amb el Departament de Benestar Social i Família, plans locals de dinamització del lleure educatiu, especialment en municipis socialment desfavorits, a fi de combatre les desigualtats territorials en la provisió d'oferta. Entre altres aspectes, cal:

■ Identificar els àmbits territorials amb una participació dels infants en el lleure educatiu més feble.

■ Planificar i desenvolupar mesures de promoció de l'oferta i mesures d'accessibilitat (suport econòmic, obertura d'activitats, etc.).

■ Dissenyar sistemes d'informació i itineraris entre les ofertes educatives del municipi, amb l'objectiu de promoure el coneixement i la participació dels infants a les activitats existents.

■ Dinamitzar l'oferta de lleure educatiu als barris que no en tenen, especialment als centres escolars amb una composició social desfavorida, als instituts (amb activitats educatives fora de l'horari lectiu adreçades a joves) i també en altres equipaments públics (centres de lleure, esportius, etc.).

²⁵ D'acord amb l'article 41 de la Llei 12/2009, del 10 de juliol, d'educació, i l'article 57.3 de la Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència.

■ Desenvolupar programes de lleure i actuacions de suport adreçats a adolescents en situació de risc, tal com preveu l'article 77.4 de la Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència.

■ Afavorir l'associacionisme juvenil, basat en el voluntariat i en projectes d'autogestió de grups de joves.

6.3.2. Cal que els ajuntaments promoguin l'accés i l'obertura dels equipaments públics i de les instal·lacions de titularitat municipal a les entitats de lleure educatiu per al desenvolupament d'activitats educatives. Entre altres aspectes, cal:

■ Sensibilitzar les direccions i els consells escolars dels centres públics per a l'autorització de l'ús de les instal·lacions escolars fora de l'horari lectiu.

■ Implicar els ajuntaments en el foment de l'ús social dels centres escolars per part d'entitats que desenvolupen activitats de lleure educatiu.

■ Promoure la cessió de locals i d'equipaments municipals (centres cívics, biblioteques, casals d'entitats, instal·lacions esportives, etc.) a les entitats de lleure (entitats esportives, entitats d'educació en el lleure, etc.).

6.3.3. Cal que els ajuntaments elaborin sistemes d'informació de les activitats de lleure educatiu disponibles en els seus territoris i adreçades als infants i a les seves famílies, en diferents suports i en què constin dades claus com ara:

■ Dades sobre les activitats: tipus d'activitats, lloc, horari, requisits i condicions d'accés, promotor i aspectes clau del projecte educatiu.

■ Disponibilitat de mesures d'accessibilitat econòmica.

■ Mesures de foment de la participació per a col·lectius específics.

■ Itineraris entre ofertes educatives a escala local.

6.3.4. Promoure el treball integrat entre ajuntaments, centres escolars i entitats que desenvolupen activitats de lleure educatiu per garantir i donar suport a la participació dels infants a l'oferta. Entre altres aspectes, cal:

■ Implantar estructures de coordinació en l'àmbit del lleure educatiu i també estructures de coordinació que fomentin la vinculació de l'educació formal i del lleure educatiu.

■ Promoure la participació de les entitats en les estructures de coordinació existents a escala local (consells escolars, plans educatius d'entorn, PEC, etc.).

■ Desenvolupar mesures específiques de difusió de l'oferta de lleure educatiu entre els infants socialment desfavorits i les seves famílies.

■ Establir entre els serveis socials i les entitats protocols de derivació dels infants socialment desfavorits a l'oferta, amb garanties d'acompanyament i de suport econòmic.

6.3.5. Cal que els ens locals potenciïn la participació dels infants i els adolescents als consells de participació territorial previstos en el Decret 200/2013, del 23 de juliol, dels consells de participació territorial i nacional dels infants i els adolescents de Catalunya, com a instrument clau per a l'anàlisi i la planificació de polítiques en l'àmbit del lleure educatiu.

6.4. RECONeixEMENT I PROMOCIÓ DELS AGENTS DE LLEURE EDUCATIU

6.4.1. Cal que el Departament de Benestar Social i Família i el Departament d'Ensenyament promoguin el reconeixement del valor educatiu del lleure i la importància estratègica d'aquest àmbit per al foment de la inclusió i la cohesió socials. Entre altres aspectes, cal:

■ Reconèixer el paper que té el lleure educatiu i implicar les entitats que en formen part, com a aliades de les administracions públiques, en la planificació i implantació de polítiques socials en àmbits estratègics com ara l'acollida del fet migratori, la lluita contra la pobresa i la malnutrició infantil, la millora de l'èxit escolar, etc.

■ Donar suport a les entitats en la formació dels seus responsables i del personal educador (amb l'elaboració de materials, l'intercanvi d'experiències, etc.), a fi que puguin desenvolupar un paper actiu i eficaç en els nous reptes que té plantejada la nostra societat.

6.4.2. Cal que el Departament de Benestar Social i Família i el Departament d'Ensenyament promoguin el reconeixement de la tasca duta a terme pel personal educador i que fomentin el bon funcionament de les entitats que desenvolupen activitats de lleure educatiu. Entre altres aspectes, cal:

■ Desenvolupar programes de foment del voluntariat en l'educació en el lleure.

■ Aplicar les mesures que escaiguin per combatre la precarització laboral del personal educador professionalitzat que desenvolupa activitats de lleure educatiu.

■ Garantir el compliment dels convenis subscrits per la Generalitat de Catalunya i pels ens locals amb les entitats relacionades amb el lleure educatiu i donar-hi continuïtat, a fi d'assegurar-ne el funcionament ordinari.

■ Desenvolupar mesures de suport a les xarxes d'entitats socials, d'acord amb l'article 57.3 de la Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, i de promoció de l'associacionisme juvenil, d'acord amb l'article 45 de la Llei 33/2010, de l'1 d'octubre, de polítiques de joventut, posant l'accent en la implantació d'entitats d'educació en el lleure en barris i municipis socialment desfavorits.

6.4.3. Cal que les administracions públiques promoguin l'establiment d'avantatges socials i econòmics per a les entitats de lleure educatiu en el desenvolupament de la seva activitat, com ara:

■ Promoure avantatges en l'accés de les entitats de lleure educatiu a activitats educatives públiques organitzades per ajuntaments o per la Generalitat de Catalunya.

■ Fomentar l'accés preferencial en condicions favorables de les entitats de lleure educatiu a equipaments i serveis públics, com ara escoles, piscines municipals, pavellons, albergs públics, transport públic, etc.

6.4.4. Cal que els poders públics desenvolupin instruments per optimitzar la formulació de polítiques de promoció del lleure educatiu, com ara:

■ Dissenyar sistemes integrats d'informació sobre la participació dels infants en el lleure educatiu i altres característiques de l'oferta existent.

■ Fomentar estructures de coordinació entre diferents àmbits i nivells administratius, també entre els diferents departaments de la Generalitat de Catalunya.

■ Avaluar les polítiques de promoció del lleure educatiu, conjuntament amb els diversos actors que hi intervenen.

■ Clarificar els àmbits competencials compartits i exclusius de les administracions públiques, i les diferents responsabilitats que hi estan associades, i també les vies d'interlocució amb els diversos agents implicats.

SÍNDIC

EL DEFENSOR
DE LES
PERSONES

Síndic de Greuges de Catalunya
Passeig Lluís Companys, 7
08003 Barcelona
Tel 933 018 075 Fax 933 013 187
sindic@sindic.cat
www.sindic.cat

